

Guest Lectures – Panel Sessions

Ralph W. Hood Jr.

The Semantics and Psychology of Spirituality: A Cross-Cultural Study

(Session 1, Monday 10.15 – 11.45, room A, chair: Dominika Motak)

American social science has focused in the last decade on a binary opposition between “religious” and “spiritual” in which individuals are classified as either religious, spiritual, both or neither. The focus in this presentation will be upon emergence of this binary and the relevance of “spirituality” as an emic term that is associated with both vertical and horizontal experiences of transcendence. The addition of a vertical and horizontal dimension allows for the binary to operate among both those who believe in supernatural beings and those who do not in both Germany and the USA. . Data will be presented from the second volume of an ongoing cooperative three volume study lead by Heinz Streib, of Bielefeld University, Germany and Ralph W. Hood Jr. of the University of Tennessee at Chattanooga, USA.

David Higgins

The Nature and Role of Consciousness in Tibetan Great Perfection (Dzogchen) Soteriology

(Session 18, Tuesday 17.00 – 18.30, room B, chair: Tomasz Sikora)

This lecture will examine the nature and role of consciousness in the Great Perfection (Dzogchen) tradition of the Ancient (Nyingma) school of Tibetan Buddhism. A key to this investigation is a distinction between dualistic mind (sems) and primordial awareness (ye shes) which the tradition has deemed indispensable for understanding its leading views and practices. The lecture will first summarize the Dzogchen analysis of mind and primordial awareness before exploring traditional accounts of the phenomenological and doctrinal grounds of the distinction. Special attention will be devoted to some of the key philosophical arguments that have been used to justify the distinction during the classical period (12th to 14th centuries CE). The lecture will conclude with an exploration of some soteriological implications of the distinction that became central to Dzogchen path hermeneutics as authors sought to reconcile gradual and instantaneous models of the Buddhist path. It will in this way show how the Dzogchen philosophy of mind has been, in all stages of its development, inseparable from its distinctive soteriology.

Irena Borowik

The Place of Religion in Creating and Maintaining Collective Identity. The Case of Crimean Tatars

(Session 26, Wednesday 16.00 – 17.30, room A, chair: Andrzej Szyjewski)

Distinctions between “them” and “us”; are crucial for creating collective identity. The aim of the presentation, based on the empirical research conducted at Crimean Peninsula, is to show how religion participates in creating and maintaining collective identity. Crimean Tatars who confess Islam were deported from Crimea by Stalin in 1944 to several republics of the Soviet Union, mostly to Uzbekistan and Kazakhstan, inhabited by Moslem population, while at Crimea, where many of them came back after 1991, the dominant are Russians, confessing Orthodoxy. The change of significant Others in their experience offers an unique opportunity to analyze how religion operates in forming and perceiving borders between “us” and “them”, represented by changing groups of reference. In the analysis of the collected biographical interviews understanding of collective identity was supported by the concept of the borders (Fredrik Barth), categorizations (Henri Tajfel and John Turner), and comparisons (Peter J. Burke, Jan E. Stets). Although the place of religion in collective identity in the case of Crimean Tatars is clearly located, shared by majority of them and stable, the collected material proves that understanding of Others and stressing the borders depends on the current relations with a given group, evaluation of their members attitudes towards “us”; and expectations concerning the future relations.

Parallel session – Session 2 (Monday, 12.00 – 13.30, Room A)

Nature Truthfulness and Meaning of Religion. The Philosophy of Religion

chair: Dariusz Łukasiewicz

Graham K. Henning

Gadamer and von Balthasar on Experience: Implications for Religion and Ethics (Particularly Business Ethics)

This paper develops an outline of an argument that basically says, one of the problems we have with the ethics of the business world, these days, is that ethics was developed under a different experience. Hence, to understand experience, as put forward here, allows us to see that and to see what must be done, in part, to remedy the situation.

Konrad Szocik

Rationality and Intuitiveness of Religious Beliefs in the Light of Cognitive Science of Religion

Cognitive science of religion underlines the basic meaning of cognition for the acquisition of religious beliefs. This approach focuses on the intuitive nature of these beliefs. However, I assume that rational route to decision and action under religious beliefs dominates intuitive route. Beliefs are “context-dependent and come in degrees” (Buchak 2012) and their context-dependence depends more on reasoning than intuition. Religious beliefs do not work under “perception action mechanism” but they are the result of perception aimed at truth. Their aim is interpretation, understanding and explanation of the world. Here I would like to underline that religious beliefs are the domain of rationality and culture more than automatic and intuitive mechanisms. Acquisition of religious beliefs is linked to their individual and social utility influenced by rational decision. Religious beliefs are a domain of long term planning based on rational route to action. They are used as a tool of particular life strategies. This planning requires knowledge about past events and comparing past and current factors. In this sense it seems better to say about rational background of religious beliefs than about their intuitive nature.

Tomasz Niezgoda

The Meaning of the Christ in Political Theology of Eric Voegelin

Modern philosophy of religion is more willing than its predecessors to address the issues of Christology. For Jean-Luc Marion's phenomenology Incarnation is final possibility of saturated phenomena, and for Michel Henry Christ is source and paradigm of life. Although for Eric Voegelin, philosopher cultivating political theology, Christ is not central issue, like every thinker ascertaining reality of the transcendence and divinity, so Voegelin must take the subject. If one wants to explore the meanings of religious phenomena, he must assume Christ have some meaning or meanings for the man, hence meaning is the meaning for man. Voegelin's definition of existence says that human existence is participation in the community of being with the world, society and transcendence/God. So essentially man is always in relations to the other „moments” of the community. In my paper I would like to explore the philosophical meaning of Christ recovered by Voegelin in relations to society. I would like to find answer to a question what elements of Event of the Christ have a special sense for man's existence in society according to Voegelin.

Psychologia religii, chair: Halina Grzymała-Moszczyńska

Aleksandra Niemyjska

Łagodzący wpływ wyobrazonego spotkania z Aniołem Stróżem na odbiór traumatycznego zdarzenia

Chociaż potocznie postać Anioła Stróża kojarzy się z ochroną i bezpieczeństwem brakuje eksperymentalnych argumentów zaświadczających o dobroczynnej roli wyobrażeń tej nadnaturalnej istoty. Wiarę w istnienie Boga, który czuwa nad ludźmi i kontroluje zdarzenia tłumaczy się potrzebą złagodzenia poczucia zagrożenia, stresu i egzystencjalnej niepewności. Według teorii kompensacyjnej kontroli przekonania religijne stanowią zewnętrzne źródło kontroli i poczucia bezpieczeństwa. Czy wyobrażenie sobie kontaktu z postacią boską przez świadków traumatycznych wydarzeń może łagodzić lęk i zapobiegać utracie wiary w dobrych ludzi i dobry, zrozumiały świat? Prezentowane badanie oferuje odpowiedź na to pytanie. Osobom badanym (N = 65) prezentowano 34-sekundowy film przedstawiający mężczyznę, który nagle zaatakował przechodzącą na ulicy kobietę. Następnie badani wyobrażali sobie spotkanie z Aniołem Stróżem albo ze znajomą osobą i opisywali: natężenie doświadczanego lęku oraz podstawowe przekonania o tym, że (a) ludzie są dobrzy, (a) świat jest dobrym miejscem, (c) zdarzenia pozostają pod ludzką kontrolą i (d) nie są losowe. Wyniki wykazały, że uczestnicy mieli na początku badania podobny poziom lęku, jednak po obejrzeniu zdarzenia o charakterze traumatycznym, osoby wyobrażające sobie spotkanie z Aniołem Stróżem przejawiały niższy lęk i większą pewność, że ludzie są dobrzy niż osoby, które wyobrażały sobie spotkanie ze znajomym. Dyskutowany jest mechanizm dobroczynnego wpływu postaci boskiej.

Stanisław Radoń

Miłość Boża leczy rany, ale osłabia morale (ambiwalentna funkcja obrazu Boga w świetle neuro-psycho-biologicznych badań nad uważnością)

Wierzenia religijne mogą być źródłem zarówno komfortu, jak i lęku (ambiwalentna funkcja obrazu Boga). Wyniki badań neurofizjologicznych (pomiar negatywnej fali błędu error related negativity ERN wystawienia na różne obrazy Boga: Bóg jako miłość ver. Bóg karzący) dowodzą, że pozytywny obraz Boga jest bardziej efektywny w procesach łagodzenia objawów dystresu oraz wzmacniania poczucia szczęśliwości (religijność powiązana pozytywnie z ogólnym dobrostanem), natomiast jest wyraźnie mniej efektywny w kontrolowaniu zachowań. Badania te wykazują bowiem, że u ludzi religijnych obraz Boga jako Miłości: 1) wzmacnia istotnie opór przeciw „pokusom”, 2) wzmacnia aktywację przednich części uwagowych oraz osłabia zdolności wykonawcze, 3) osłabia zdolność wykrywania i reagowania na konflikty pomiędzy zachowaniem podmiotu a nadrzędnymi standardami religijnymi. Jednak wyniki innych badań dowodzą, że praktykowanie uważnościowym u ludzi religijnych istotnie stabilizuje ambiwalentne funkcje obrazu Boga: 1) zmniejsza opór przeciw „pokusom”, 2) zmniejsza aktywację przednich części uwagowych oraz poprawia zdolności wykonawcze, 3) wzmacnia zdolność wykrywania i reagowania na konflikty pomiędzy zachowaniem podmiotu a nadrzędnymi standardami religijnymi. Zmiana ambiwalentnej funkcji obrazu Boga jest możliwa dzięki następującym mechanizmom: 1) promocja otwartości i akceptacji, 2) wzrost kontroli wykonawczej powiązany ze spadkiem aktywacji sieci uwagowej, 3) wzmocnienie procesów wykrywania konfliktu wpływające na wzrost samokontroli.

Zofia Grudzińska

Religijne i nie-religijne źródła dobrostanu w narracjach Polaków na emigracji i w kraju: jak proces akulturacji wpływa na system wartości

Badania nad dobrostanem korzystają najczęściej z metod kwestionariuszowych, próbkowania nastroju i raportach otoczenia. Niniejsze wystąpienie prezentuje wyniki badania przeprowadzonego metodą narracyjną, z użyciem narzędzia RAT (Religious Apperception Test). Celem jest próba weryfikacji założenia, iż procesy związane z adaptacją w obcej kulturze, będące pochodną emigracji, wpływają na system wartości, szczególnie w obrębie wartości religijnych. Analiza treści wywiadów, przeprowadzonych w dwóch grupach respondentów – emigrantów i Polaków, którzy nie opuścili kraju, dostarcza materiału dla analizy ilościowej oraz jakościowej. Ich wyniki zostaną przedstawione w trybie porównania narracji w obu grupach w odniesieniu do religijnych i niereligijnych źródeł dobrostanu.

Michał Wróblewski

Religia w czasach perceptokultury

Zenon Waldemar Dudek od wielu lat popularyzuje dzieło Carla Gustava Junga. Dudek, traktując Junga jako najwybitniejszego przedstawiciela psychologii głębi, uważa go również za prekursora psychologii integralnej oraz psychologii kultury. Autor „Podstaw psychologii Junga” postrzega przede wszystkim szwajcarskiego psychiatrę jako naukowca, dążącego do syntetycznego uprawiania psychologii z uwzględnieniem jej filozoficznych i kulturowych źródeł, opierając się na czterech teoriach Junga: 1) teorię kompleksów, wyjaśniającą powstanie kompleksów o charakterze religijnym (Jahwe, Mesjasz), 2) teorię typów psychicznych, tłumaczącą różnice w indywidualnym postrzeganiu zjawisk religijnych, traktowanych jako fakty fizyczne, fakty społeczno-kulturowe lub fakty poza fizyczne 3) teorię archetypów, wskazującą na korelację nieprzewidywalności nieświadomości oraz gotowych wzorców zachowań, występujących w religii (cenionej przez niego ze względu na bogactwo symboliczne, ciągłość tradycji, a także uwzględnienie irracjonalnych i transcendentnych aspektów ludzkiej egzystencji), 4) teorię Jaźni, wskazującą na obiektywne centrum życia psychicznego, różne od autonomicznego kompleksu ego. Dudek podkreśla przy tym wartość religii jako przeciwwagi dla dwóch zagrożeń natury psychicznej. Z jednej strony religia broni przed stanem alienacji negatywnej, określaną w psychologii Jungowskiej jako zerwanie kontaktu między świadomością a kolektywnym wymiarem psychiki (archetypami); z drugiej zaś strony broni przed negatywnymi aspektami inflacji (taka funkcja religii obecna jest w tabu religii archaicznych, buddyjskich koanach, lecz także w koncepcjach mierzących się z kwestią zła: grzech pierworodny w chrześcijaństwie, sansara w hinduizmie). Polski psychiatra, wykazując kulturotwórczy oraz regulujący rozwój osobowości wpływ religii przeciwstawia ją negatywnym aspektom współczesnej cywilizacji, zdominowanej przez postawy ekstrawertyczne, racjonalne i percepcyjne, określane przez niego mianem perceptokultury.

Parallel session – Session 4 (Monday, 12.00 – 14.00, Room C)

Wieloaspektowość badań nad mitem, chair: Izabela Trzcińska

Lech Trzcionkowski

Ofiara krwawa w eposie homeryckim

Sceny ofiary krwawej w eposie homeryckim, jednej z charakterystycznych dla kultury greckiej form narracji mitycznych, stanowią jedno z najważniejszych źródeł wykorzystywanych w rekonstrukcji przebiegu rytuału. Chodzi o sceny typowe zbudowane z wersów formularnych zgodnie z techniką poezji oralnej. Uważniejsza lektura wykorzystująca narzędzia narratologiczne prowadzi do wniosku, że różnice w przebiegu rytuału znajdują uzasadnienie w kontekście narracyjnym. Jeszcze istotniejsze pytanie dotyczy rejestru, do którego owe sceny

należą. Czy były to opisy działań rytualnych podejmowanych przez herosów, a zatem należały do czasu mitycznego z definicji różnego od teraźniejszości, czy też odzwierciedlały praktyki współczesne? A może sceny epickie wpłynęły na późniejsze praktyki rytualne? W tym sensie mogły stanowić mityczne wyjaśnienie przebiegu rytuału. Warto jednak zauważyć, że nie wszystkie istotne praktyki rytualne zostały zarejestrowane w eposie. Czy ich brak świadczy o ewolucji rytuału, czy jest rezultatem swoistej dla Homera focalizacji?

Andrzej Szyjewski

Mitologia ognia w australijskich inicjacjach Bora

Wspólnym elementem inicjacji Bora w południowo-wschodniej Australii i inicjacji środkowoaustralijskich jest rozwinięta symbolika ognia. Ogień jako symbol rytualny organizujący mityczno-rytualne kompleksy symboliczne w podstawowej egzegezie aborygeńskiej związany jest z operacjami inicjacyjnymi jak obrzezanie czy subincyzja. Ścisły związek ognia z inicjacją wpływa też na skojarzenia astralne. Ceremonie Bora pozbawione są chirurgii rytualnej na narządach płciowych, mimo to istnieje w nich silny kompleks symboliczny ognia. Użycie ognia do opalania ciał adeptów, mit o Daramulunie – potworze inicjacyjnym, oraz wykorzystanie ognia do wzbudzania konfliktu między płciami pozwalają wyjaśnić kompleksy mityczno-rytualne związane z ogniem w środkowej Australii. Wskazuje to, że kompleks Bory jawi się jako skorelowany symbolicznie z inicjacjami, w których używa się chirurgii rytualnej.

Mateusz Dąsał

Życie seksualne „dzikich” między nauką a religią. Europejska antykoncepcja przełomu XIX i XX wieku

Antykoncepcja i spór o jej stosowanie trwa w kulturze europejskiej od czasów antycznych, a jej pierwocin możemy doszukiwać się w tekście Biblii. Przedstawiciele wszystkich wyznań angażowali się w debatę dotyczącą kontroli urodzin, zarówno wspierając, jak i przeciwstawiając się tym koncepcjom. Myślicielom, naukowcom, lekarzom i osobom przejawiającą zainteresowanie problemami społecznymi na przełomie XIX i XX wieku wydawało się, że przenieśli dyskurs z poziomu teologicznego na profesjonalnie naukowy. Patrząc z współczesnej perspektywy okazuje się, że nie przestali oni posługiwać się terminami, koncepcjami i argumentami wywodzącymi się z myśli religijnej. Jest to nie tylko ciekawy przyczynek dla historyka nauki, lecz analiza tego problemu rzuca również światło na współczesną debatę bioetyczną.

Marcin Grodzki

Yehuda Nevo a demitologizacja wczesnych dziejów islamu

Na przełomie XX i XXI w. arabistyka i islamistyka wzbogaciły się o szereg złożonych, alternatywnych metodologicznie teorii naukowych kontestujących tradycyjną wiedzę o pierwszych wiekach islamu. Architekci niekonwencjonalnych wizji historii pochodzą głównie ze świata kultury zachodniej – Europy i Ameryki Północnej, choć nie brak również pojedynczych prac autorów wywodzących się z różnych zakątków Bliskiego Wschodu, w tym z kultury muzułmańskiej. Należy do nich współczesny izraelski badacz Yehuda D. Nevo (1932-1992). Poświęcił on dużą część swojej kariery na studiowanie arabskich inskrypcji naskalnych na pustyni Negew, a także zabytków numizmatycznych i literackich. Stosując metodologie badań archeologicznych, epigraficznych i historiograficznych doszedł do wniosku, że wczesny islam mógł formować się w regionie śródziemnomorskim, a nie na Półwyspie Arabskim. Nevo postuluje również dwustuletni okres stopniowej ewolucji doktrynalnej islamu. Progresywny rozwój wiary muzułmańskiej miał rozpocząć się od etapu rozpowszechnionego na Bliskim Wschodzie „niesprecyzowanego, nieokreślonego monoteizmu” (tzw. indeterminate monotheism) i dopiero pod koniec II w. hidżry można mówić o wykształceniu się dogmatycznych filarów islamu, zbliżonych do tych, które znamy dziś. Nevo podziela wnioski niektórych innych badaczy i rewizjonistów (m.in. J.Wansbrough, P.Crone), że późne źródła tradycji muzułmańskiej, nie znajdujące pokrycia w wynikach badań archeologicznych i niezależnych przekazach historycznych, musiały być wynikiem mitologizacji historii przez społeczność wiernych w VIII i IX w., nie zaś relacjonowania faktycznego przebiegu wydarzeń.

Cognitive and Evolutionary Science of Religion, chair: Tomasz Sikora

Konrad Talmont-Kamiński

Religion as Magical Ideology

Cognitive and evolutionary accounts of religion have tended to fall into one of two camps. Either explaining it in terms of particular cognitive by-products that reliably lead to specific kinds of religious behaviours and beliefs, or in terms of the pro-social function that religions have played in various cultures. In their reliance upon cognitive by-products religions are hard to differentiate from magic. Indeed, many of the practices that are part of various religious traditions would simply be deemed to be magical in nature were they not parts of those traditions. In their pro-social function, however, religions are very similar to ideologies. Both serve to motivate cooperation within the in-groups they identify while all too often limiting compassionate engagement with those not within those groups. The problem, for those like myself who would seek to combine both those accounts, has been to explain why it is that magic and ideology fit together so well in religious traditions. The reason, I argue, is that pro-social functionality of an ideology is not connected the truth of that ideology. This presents ideologies with the difficulty of maintaining people's adherence in the face of potentially destabilising counter-evidence. Ideologies reliant upon magical beliefs manage to largely avoid this difficulty thanks to: the cognitive by-products that render those beliefs stable; and the way in which religious claims manage to be on the most part protected against counter-evidence by both their content and the way they are treated in society.

Matylda Ciołkosz

Representation, Enaction, Religion. Different Models of Cognition and their Implications of the Cognitive Science of Religions

The purpose of the paper is to discuss the implications of the model of cognition as enaction for the understanding of religion. Within the Cognitive Science of Religion, the prevalent interpretational model is that of cognition as computation, i.e. logical processing of propositional representations of a pre-given world. This model, built on the concept of mental modularity, provides for the understanding of religion as a system of cultural representations with universal traits, compatible with the fixed architecture of their users' minds. Such understanding limits the interpretative capacities of CSR, obscuring the full significance of, i.a., ritual practices, seen merely as tools supporting the transmission of religious representations and enabling practical application of their implications. One of the alternative models within CS is that of cognition as enaction. This model questions the claim that human cognition is constrained by fixed, innate parameters. It undermines the objectivism of classical cognitivism by pointing to the mutual interdependence between the cogniser and the environment. It questions the centrality of representation as the object of basic cognitive processes, and presents meaning as an emergent phenomenon, arising from the interaction between an agent and its surroundings. It treats the body, with its capacity to act upon and transform the environment, as the creator of meaning. Applying this model, the author will propose an alternative understanding of religion as a process realised through continuous, dynamic coupling between a cogniser and their milieu. She will argue, that whatever representations emerge during this process, their semantic value is not fixed, but ephemeral and dependent on the immediate context of their emergence, including the sensorimotor constraints of the cognisers involved. The author will discuss the significance of ritual activity for the emergence and transformation of religious meanings, and suggest a possible route of providing these meanings with full-fledged linguistic elaborations.

Anna-Konstanze Schröder

Rasmus – the Sea God of the Baltic Sea – and Other Aspects of Religion\’s at Sea

The sea will be introduced as a cultural space of its own with a religion of its own. Despite many historical and anthropological studies of maritime cultures, there is no systematic research of religion\’s at sea, yet. The presentation gives an overview about possible research questions emphasizing intercultural comparisons. As an example, Rasmus will be introduced. It was and is the personification of stormy weather and heavy sea by sailors at the Southern Baltic Sea (Mecklenburg and Pomerania) and beyond. It is a hybrid God with features from pagan sea and land spirits as well as with roots to the Christian saint Elmo. This presentation will give a raw structure to start a systematic research of religion at sea including beliefs and rituals as well as interreligious dynamics and psychological aspects like religious coping.

Parallel session – Session 6 (Monday, 15.00 – 16.30, Room B)

Natura, prawdziwość i sens religii. Filozofia religii (I), chair: Ryszard Mordarski

Dariusz Łukasiewicz

Teizm otwarty a główne religie monoteistyczne

W wystąpieniu chciałbym się zastanowić nad hipotezą, że teizm otwarty i teizm probabilistyczny są do pogodzenia z islamem w o wiele większym stopniu niż z judaizmem i chrześcijaństwem. Kluczowym dla tych rozważań jest atrybut wiedzy Boga o zdarzeniach przyszłych, w tym zwłaszcza wolnych wyborach ludzkich. Wydaje się, że Koran jak i tradycja muzułmańskiej teologii są znacznie bardziej liberalne, gdy chodzi o interpretację zakresu wiedzy Boga. Liberalizm ten polega na większym w islamie pluralizmie poglądów w kwestii natury Bożej wiedzy, niż ma to miejsce w tradycji judeochrześcijańskiej. W tradycji muzułmańskiej istnieją obok siebie równie silne stanowiska, z których jedno nie uznaje wiedzy Boga o zdarzeniach przyszłych a drugie taką wiedzę zakłada. Zjawisko takiego dualizmu poglądów w tej kwestii nie występuje w tradycji judeochrześcijańskiej. Zastanowimy się, skąd biorą się te różnice między religiami w kwestii natury Boga i jakie z faktu, że takie różnice występują, można wyciągać konsekwencje filozoficzne.

Ireneusz Ziemiński

O (nie)możliwości dialogu między religiami

Jeśli dialog zdefiniujemy jako poszukiwanie prawdy (w domyśle – prawdy, której jeszcze w pełni nie znamy), to dialog międzyreligijny jest niemożliwy (przynajmniej na gruncie religii monoteistycznych, powołujących się na historyczne objawienie samego Boga). W takim wypadku przystąpienie do dialogu z wyznawcą innej religii oznaczałoby, że dana osoba nie traktuje swej religii jako prawdziwej i jedynej drogi zbawienia. Dla przykładu: jeśli wyznawcy jednej religii wierzą w bóstwo Chrystusa, wyznawcy innych zaś uważają takie przekonanie za bluźnierstwo godne potępienia, to dialog doktrynalny między wyznawcami tych religii wydaje się wykluczony; samo bowiem przystąpienie do niego oznaczałoby zakwestionowanie słuszności własnej wiary. Jest jednak możliwe przekonywanie wyznawców innych religii do nawrócenia na wyznawaną przez siebie bądź też dialog społeczny, dotyczący zasad regulujących współistnienie wyznawców różnych religii. Możliwe, że dialog doktrynalny byłby możliwy na gruncie politeizmu, zwłaszcza takiego, który dopuszcza istnienie innych bóstw, dotąd jeszcze nie znanych a czczonych przez inne ludy.

Leszek Augustyn

O religii, tradycji i wolności. Religijny wymiar myśli Piotra Czaadajewa

Piotr Czaadajew (1794-1856), autor słynnych "Listów filozoficznych", jest zazwyczaj rozpatrywany jako "paradoksalny" konserwatysta rosyjski, historyzof, myśliciel społeczny. W swej prezentacji proponuję spojrzeć na tego myśliciela od strony filozofii religii, ze szczególnym uwzględnieniem problemów: tradycja - religia (postawa tradycjonalistyczna), historia - religia, wolność - religia, zarys projektu filozofii religii (vel: filozofii religijnej). Oczywiście, znajdą się również nawiązania do problematyki rosyjskiej: jej swoistości wobec Zachodu, a przede wszystkim: okcydentalizmu religijnego - stanowiska zajmowanego i rozwijanego przez Czaadajewa.

Parallel session – Session 7 (Monday, 15.00 – 16.30, Room C)

Religia i kino (I), Chair: Piotr Zwierzchowski

Marek Lis

Nowe filmy biblijne - między ortodoksją a apokryfem

Ostatnich kilkanaście lat przyniosło odnowione zainteresowanie tematyką biblijną wśród twórców filmów kinowych i telewizyjnych. Celem autora jest próba usystematyzowania tego zjawiska (w którym mieści się zarówno klasyczne spojrzenie Mela Gibsona, apokryficzne transformacje Noego w filmie Aronofsky'ego czy - poddane logice oglądalności - seriale telewizyjne Biblia i Anno Domini), jak i wskazanie narastających tendencji posługiwania się pozabiblijnymi źródłami i tworzenia nowych, audiowizualnych apokryfów.

Michał Legan

"Modłę się do siebie". *Mysterium iniquitatis* w serialu *House of Card*

House of Cards to przypowieść filozoficzna o fascynacji władzą, pysze, nieprawości i mrokach ludzkiej duszy. Podejmuje wielokrotnie wątki religijne, traktując całą sferę duchowości chrześcijańskiej jako okazję do studium nad skalą znieprawienia głównego bohatera. Całość serialu tworzy rodzaj przypowieści o samopotępieniu: descendit ad inferos. Serial przedstawia antyboga, jest więc refleksją nad tym, co w świecie demoniczne. Paradoksalnie realizuje w ten sposób dydaktyczny cel każdej przypowieści: ukazanie bóstwa a rebour odnosi widza do sfery sacrum.

Daria Dulok

Wizerunki boga Ramy w indyjskiej kinematografii komercyjnej

Bóg Rama jest jedną z czołowych postaci hinduskiego panteonu, stanowiąca klucz do interpretacji współczesnej kultury hinduskiej. Uznawany jest za strażnika dharmy, odwiecznego prawa moralnego, stanowiącego podstawę właściwego funkcjonowania świata. Popularność kultu Ramy spowodowała przeniknięcie Ramy także do świata kina i uczynienie zeń bohatera indyjskich filmów i seriali telewizyjnych. W kinie mitologicznym, opartym głównie na eposach Mahabharacie i Ramajanie, Rama przedstawiany jest jako idealny władca, a przede wszystkim bóg. Kino mitologiczne, dzięki swojej specyficznej formie, pozwala widzom na kontemplację wizerunku Ramy, a więc zapewnia formę obcowania wyznawcy z bogiem (darśan). Z kolei filmy, przedstawiające wątki z Ramajany we współczesnym kontekście, z postaci Ramy czynią bohatera obecnych czasów, przedstawiciela współczesnego społeczeństwa. Rama nie jest przedstawiany tu jako bóg, ale jako człowiek - wchodząc niejako między ludzi, staje się jednym z nich, zyskuje bardziej ludzkie oblicze (policjanta, żołnierza), choć nie jest pozbawiony boskich cech i umiejętności. Kinematografia nadaje wydarzeniom opiewanym przez Ramajanę nowy, współczesny kontekst oraz atrakcyjną i nowoczesną formę. Rama staje się

zaś narzędziem do objaśniania współczesnych problemów. Kino w Indiach stanowi medium o dużym potencjale edukacyjnym i ogromnej popularności. Celem referatu jest przybliżenie wizerunków Rami w indyjskiej kinematografii komercyjnej ostatnich 20 lat i próba odpowiedzi na pytanie o siłę społecznego przekazu tych wizerunków: jakie zachowania promuje filmy Rama i jaki jest cel takiego właśnie przekazu? Czy Rama promuje przywiązanie do tradycji, odzwierciedla zachowania ortodoksyjne i hierarchię hinduskiego społeczeństwa, czy ugruntowuje i powiela kulturowe i społeczne status quo? Czy też stanowi narzędzie liberalizacji postaw i symbolizuje zwiększenie otwartości społeczeństwa na różnorodność, indywidualizm i nowoczesność? Czy to współczesne oblicze Rami może stanowić pomost między tradycją a nowoczesnością? I czy filmy Rama może przekroczyć hinduski kontekst i w swoim przekazie stać się panindyjski i uniwersalny?

Parallel session – Session 8 (Monday, 17.00 – 18.30, Room A)

Psychology of Religion, chair: Zofia Grudzińska

Halina Grzymała-Moszczyńska

Migration and Religion: Role of Religion in Migratory Experience

Research on the role of religion in the migratory processes represents new line of research on individual and group religiosity. Religion impacts each stage of migration process. Different role of religion in migration will be illustrated by results of research on acculturation conducted in 2008-2009 among Polish migrants in UK and results of research conducted in 2014-2015 among Syrian refugees in Turkey. Research on the role of religion in acculturation of Poles in UK shows much more nuanced picture than analysis based on huge international data bases (i.e.Global Religion and Migration Database, World Values Survey Rounds, New IMmigrants Survey in the United States, Ethnic Diversity Survey in Canada). Research among Syrian refugees demonstrate similar role of religion in coping process, irrespectively of the religious affiliation of refugees (Muslim or Christian).

Adam Anczyk

Contemporary Pagans speak about Relationships

Followers of contemporary Paganism are usually raised in other religious denominations or worldviews (like Christianity or atheism) before they convert to Paganism – especially in countries like Poland, in which Paganism is a religious movement, that gained popularity in the nineties of the XXth century (therefore there are very few Polish followers of Paganism that were “born Pagan”). It is interesting to observe and analyze sources of inspiration for ideas, convictions and beliefs of convertites to new religious movements, especially when a religious movement in question allows to choose them individually (and contemporary Paganism is the case). In this study, semi-structured interviews, concentrated on relationships, love, sex and treason were conducted on the sample of Polish Pagans. The output analysis shows a plethora of ways contemporary Pagans understand their relationships and the idea of a “perfect relationship”. Interestingly, many of occurring themes are similar to the normative ways of perceiving relationships in the Western civilization. The presentations forms a prelude to a wider study “Understating the idea of relationships within European Neo-Pagan diaspora”.

Aleksandra Rataj

Internet as a Source and Method of Data Acquisition in Psychology of Religion

The presentation is aimed at providing a critical methodological analysis of the Internet usage in psychological research on the example of small study on online narratives of Catholic females converting to Islam. It is undoubted that the Internet has revolutionized research possibilities and opened new doors of data acquisition heretofore unavailable. Both chances (e.g. sample size and representativeness increase, anonymity, economy) as well as risks (ecological validity, false identities creation, usage of paid portals providing respondents,

participation filter of the access to the Internet, etc.) of employing Internet as a research tool and a method of data acquisition in a psychological study will be discussed. Another part of the presentation will be focused on using the Internet as a source of data. Source identification, material fugacity, data reliability verification or the possible content fluctuation, are only a few of the factors that ought to be taken under careful consideration while relying on the Internet references. A small comparative study of the online Catholicism-to-Islam conversion narratives of contemporary Western women will serve as an example on the basis of which a critical analysis will be delivered.

Parallel session – Session 9 (Monday, 17.00 – 18.30, Room B)

Natura, prawdziwość i sens religii. Filozofia religii (II), chair: Leszek Augustyn

Ryszard Mordarski

Koncepcja apologetyki chrześcijańskiej Williama Lane Craiga

William Lane Craig należy do ścisłego grona najwybitniejszych amerykańskich filozofów religii, określających swoją działalność jako apologetykę chrześcijaństwa. Tradycja tej dyscypliny w okresie po II wojnie światowej kształtowana była przez takich myślicieli jak; C.S. Lewis, Norman Gaisler czy Richard Swinburne. W moim wystąpieniu chce przedstawić główne założenia metody klasycznej apologetyki w ujęciu W. Lane Craiga w konfrontacji z innymi nurtami: ewidencjalnym, kumulatywnym i reformowanym, a następnie omówić krytycznie treściową wykładnię apologetyki Craiga sprowadzającą się do następujących zagadnień: początek wszechświata; złożony porządek w świecie; istnienie obiektywnych wartości moralnych w świecie; historyczne fakty dotyczące życia, śmierci i zmartwychwstania Jezusa; bezpośrednie doświadczenie Boga.

Tomasz Szymański

Idea religii uniwersalnej u progu nowoczesności: od apologii do dekonstrukcji

Choć idea religii uniwersalnej była obecna w kulturze zachodniej już w starożytności, np. u chrześcijańskich Ojców Kościoła, jej szczególny rozwój oraz rozbicie na wiele różnych odmian następuje w XVIII wieku pod wpływem tego co Paul Hazard określił jako „kryzys świadomości europejskiej”. Ukształtowanie się nowoczesnego rozumienia religii (jako formy kultu związanej z pewną doktryną), postępy myśli krytycznej oraz narodziny porównawczych badań nad religią radykalnie zmieniają wówczas sposób postrzegania tej ostatniej. Wobec odkrywanych podobieństw i analogii między religiami, da się wyróżnić pięć możliwych kierunków: 1) apologetyczny, przedstawiający katolicyzm jako syntezę i spełnienie wszystkich religijnych wierzeń człowieka; 2) ezoteryczny, odsłaniający ukrytą uniwersalną religię rozsianą po wszystkich tradycjach i kulturach (martyńscy, filaleci); 3) liberalno-konserwatywny, głoszący religię naturalną nie negującą Objawienia i posiłkującą się nim, lecz czerpiącą również z nowych zdobyczy nauki (Locke, Newton, Ramsay); 4) krytyczno-postępowy, konstruujący filozoficzną religię naturalną w oparciu o tradycję judeo-chrześcijańską lub religijne dziedzictwo ludzkości, lecz niezależnie od religii ustanowionych (Spinoza, Toland, Kant, Voltaire, Rousseau); 5) dekonstrukcyjny, formułujący naturalistyczne interpretacje religii negujące jej tradycyjny sens (Hume, Dupuis, Boulanger). Przedmiotem wystąpienia jest przedstawienie różnych sposobów rozumienia religii uniwersalnej w kluczowym momencie – u progu nowoczesności, ze szczególnym uwzględnieniem kluczowego terenu, jaki stanowiła wówczas Francja.

Markus Lipowicz

Transgresja człowieczeństwa – nowa forma ponowoczesnej religijności?

Zazwyczaj doświadczenie religijne bywa rozumiane jako doświadczenie transcendencji. To specyficzne uczucie „uniesienia”, „bycia wyrwanym” ponad granice bytu jednostkowego wydaje się nie tylko stanowić esencję

indywidualnej duchowości, ale także niewątpliwie pełni istotną rolę w zakresie integracji społecznej oraz w tworzeniu wartości kulturowych. Jednak wraz z postępującym przejściem Zachodu od nowoczesnej do ponowoczesnej kultury, którego tarczą obrotową wciąż pozostaje myśl Fryderyka Nietzschego, dotychczasowe rozumienie religijności zaczyna stać pod coraz większym znakiem zapytania. Współcześnie coraz wyraźniej widać, że kluczowa myśl na temat „śmierci Boga” stanowi zwrotny punkt w dziejach ludzkości, albowiem wzywa ona człowieka do tego, aby sam zajął miejsce dawnego, osobowego sacrum. Transcendencja zaczyna współcześnie konkurować z nową, bardziej aktywną, suwerenną oraz zindywidualizowaną formą duchowości – transgresją. Georges Bataille pojmował transgresję jako indywidualne doświadczenie przekraczania zakazów kulturowych, których legitymizacja była oparta na transcendencji. Będę chciał dowiedzieć, że między słabnącą transcendencją a coraz silniejszą transgresją panuje fundamentalny konflikt, którego stawką jest pojęcie człowieczeństwa. O ile bowiem transcendencja stara się ostatecznie zachować ideę człowieczeństwa w odniesieniu do absolutu, do Boga, o tyle transgresja pragnie wyrwać człowieka z granic człowieczeństwa, aby docelowo mógł się on przeistoczyć w – człowieka boskiego, nadczłowieka. Dlatego będę pojęcie transgresji w rozumieniu Bataille’a analizował także w świetle współczesnych idei trans- oraz posthumanizmu. Hipoteza moja brzmi następująco: współczesne koncepcje trans- i posthumanizmu opierają się w dużym stopniu na ateistycznej duchowości transgresyjnej. To ona stanowi aksjologiczną podstawę współczesnych prób zakwestionowania człowieczeństwa jako koniecznej ramy i granicy egzystencjalnej człowieka.

Parallel session – Session 10 (Monday, 17.00 – 18.30, Room C)

Kościół i wyznania w Polsce – historia i współczesność (I)

chair: Elżbieta Przybył-Sadowska

Agata S. Nalborczyk

Ubój rytualny halal w Polsce w XX i XXI w. – historia i stan prawny

Ubój rytualny praktykowany jest w dwóch religiach monoteistycznych – w judaizmie (shechita) i islamie (dhabiha). Polega on na zabiciu zdrowego, nienaruszonego zwierzęcia jednym cięciem przez wyspecjalizowanego rzeźnika, posiadającego nieradko także wykształcenie religijne. Ubój ten według żydów i części muzułmanów musi być dokonany bez wcześniejszego ogłuszenia zwierzęcia, gdyż mogłoby być ono przyczyną utraty zdrowia przez zwierzę. Mięso z takiego uboju zaopatrywane jest w certyfikat stwierdzający jego koszerność lub zgodność z zasadami religii muzułmańskiej (halal). Sposób dokonywania uboju według zasad islamu znajduje swoje uzasadnienie w źródłach religii muzułmańskiej, w Koranie i w sunnie. Pod koniec 2012 r. przez polskie media przetoczyła się fala dyskusji na temat uboju rytualnego halal i shechity w związku z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego, stwierdzającym niezgodność rozporządzenia ministra rolnictwa z 2004 r. z Ustawą o ochronie zwierząt. Pojawiło się pytanie, czy pozwolenie na ubój zwierząt zgodnie z nakazami islamu jest konieczne dla realizacji wolności religijnej muzułmanów, zagwarantowanej w Ustawie o gwarancjach wolności sumienia i wyznania z 1989 r. W referacie przedstawiona zostanie historia uboju rytualnego halal w Polsce, zakres jego praktykowania przez społeczność muzułmańską (codzienna konsumpcja i Święto Ofiary – Id al-Adha) w XX-XXI w., ze szczególnym naciskiem na okres po 1989, czyli po wejściu w życie Ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania. Na tym tle omówiony zostanie stan prawny uboju rytualnego halal od 1918 r. do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dn. 10 grudnia 2014 r.

Marcin Lisak

Kościół katolicki w Polsce jako polityczna grupa interesu. Socjologiczna analiza roszczeń legislacyjnych w sprawie in vitro w latach 2010-2015

Celem referatu jest identyfikacja zakresu, w jakim instytucjonalni reprezentanci Kościoła katolickiego artykułują roszczenia etyczne i polityczne w polskiej przestrzeni publicznej. Studium obejmuje przypadek debaty publicznej i roszczeń politycznych manifestowanych wobec legislacji w sprawie zapłodnienia pozaustrojowego in vitro. Analiza prowadzi ku weryfikacji tezy, iż Kościół katolicki pozycjonuje się bardziej jako polityczna grupa interesu niż aktor aksjologicznego dyskursu publicznego. Socjologiczna analiza odnosi legislację in vitro do teorii funkcjonalnej dewiacji społecznej R. Mertona oraz dysfunkcjonalności struktur społecznych w kontekście teologicznego ujęcia B. Connora.

Monika Lisiewicz

Jurgów - jedna wieś, jeden kościół, a dwie grupy parafian

Funkcjonująca od 1650 parafia w Jurgowie p.w. św. Sebastiana i Matki Bożej Różańcowej obejmuje trzy wsie. Większość mieszkańców, nawet tych najmłodszych, jest dwujęzycznych. Msze odbywają się tutaj w dwóch językach, jako że okolice zamieszkują Polacy i Słowacy. Posługa w języku słowackim została wprowadzona ponad 20 lat temu przez samego ks. kardynała Franciszka Macharskiego. Zróżnicowanie etniczne polsko-słowackiego pogranicza na Spiszu i Podhalu na przestrzeni setek lat generowało mniejsze lub większe konflikty lokalne. Na terenie Spisza współistniały wspólnoty Górali, Wołochów, Łemków, Niemców Karpackich, Żydów, oraz Madziarów. Funkcjonowały tu parafie rzymsko-katolickie, greckokatolickie, prawosławne i protestanckie, a w każdej wiosce można było spotkać wyznawców religii mojżeszowej. Dzisiaj odrębność grup etnicznych nie jest już tak wyrazista, jednak stopień zróżnicowania religijnego nie maleje. Jest to zapewne spowodowane ciągłą 'obecnością' religii w życiu codziennym w odróżnieniu od etniczności, która wydaje się powoli zanikać. Religia pozostaje jednak zawsze narzędziem polityki, która dąży do zyskania niezależności. Niektórzy mieszkańcy Spisza nadal z rozrzewnieniem wspominają fakt istnienia Spiskiej Kasztelanii. Inni wypominają nierozwiązanie tzw. Zakładu Spiskiego, wedle którego do Polski powinny przynależeć tereny należące obecnie do Słowacji. Jeszcze inni mieszkańcy Zamagurza Spiskiego czują się bardziej Słowakami, niż Polakami. Wszystko to pośrednio generuje konflikt spisko-podhalański trwający od zakończenia II wojny światowej.

Parallel session – Session 11 (Tuesday, 10.00 – 11.30, Room D)

Mysticism in World Religions , chair: Ralph W. Hood

Sonia Kamińska

Rational vs. Mystical Readings of Aristotle's *Nous Poietikos*. Philosopher's Theoretical Life vs. Auto-deification?

In my talk I will show a brief overview of the interpretations of Aristotle's *nous poietikos*, i.e. active intellect, often called "divine", which Aristotle describes in his *De Anima* 3.5. Two main currents of interpretation are: the rational one (stemming from Theophrastus and Eudemos, via Thomas Aquinas, to Friedrich Adolf Trendelenburg and Franz Brentano as the „incarnations” of XIXth century Aristotelian revival) and the mystical one (stemming from Alexander of Aphrodisias, via Avicenna and Averroes, to Eduard Zeller – Franz Brentano's “arch enemy” when it comes to Aristotle). The “mystics” claim *nous poietikos* to be Deity Itself (Zeller's point is not 100% clear, however), whereas the “rationalists” believe it to be a tool belonging to human psychology that serves to get in touch with the Divine (conceived as a person, starting with Aquinas). Both these concepts of active intellect imply a certain way of life. These ways of life consist in overcoming oneself in order to get closer to Deity. In the first case this will be a so called *bios theoretikos*, i.e. intellectual striving after perfection,

whereas in the second case it will be a mystical practice of self deification and a union with Deity. I will try to show that these apparently different ways have a lot in common and yield similar results. I will pay a lot of attention to Franz Brentano's interpretation and his life-long dispute with Eduard Zeller on the matter. My interest is not only historical. Also philosophy of mind, psychology, ontology and philosophy of religion will be used.

Piotr Sikora

Common Core without a Place. Between Constructivism/Contextualism and Perennialism as regards Mystical (Un)experience

The question whether mystical experience constitutes a common core of different religious tradition has brought about a lot of philosophical discussions. The perennialists (such as W. James, E. Underhill, W.T. Stace, R. Forman) try to find out such a common core. Constructivists or contextualists (e.g. S. T. Katz, G. Lindbeck) hold that any mystical experience is shaped by the tradition within which it happens to the extent that makes any attempt to find out the common mystical core of religions futile. In my paper I shall argue that both sides are wrong, because I making their claims both unconsciously and unwarrantedly cross the limits of philosophy.

Tomasz Sikora

The visibility of God in the Book of Exodus 24, 9-11

The radical statement in the Book of Exodus: "no human being can see me and survive" (Ex 33, 20) seems to be in contradiction with another episode from the same book, where people of Israel "actually gazed on God and then ate and drank" (Ex 24, 11). The presentation will be devoted to the clarification of the strong tension existing between these two passages and will take into consideration Jewish exegetical, philosophical and kabbalistic sources.

Parallel session – Session 12 (Tuesday, 10.00 – 11.30, Room B)

Religia i kino (II), chair: Marek Lis

Mariola Marczak

Inspiracje religijne w kinie polskim po 2000

Referat będzie miał charakter syntetycznego przeglądu polskiego kina ostatniego piętnastolecia pod kątem eksploracji szeroko rozumianego tematu religijnego. Chodzi jednak nie tyle o kronikarskie odnotowanie wszelkich przejawów religijności na polskich ekranach, ile o wskazanie dominant tematyczno-stylistycznych oraz wskazanie najczęściej stosowanych sposobów konceptualizacji religijności na ekranie.

Daria Mazur

Metafizyka á rebours? Refleksje nad wybranymi filmami Małgorzaty Szumowskiej

Wystąpienie stanowi próbę rozważenia tezy dotyczącej obecności i specyfiki odniesień do wzorca kina metafizycznego Krzysztofa Kieślowskiego w wybranych filmach fabularnych Małgorzaty Szumowskiej. Zamierzam przeanalizować kwestię strategii reżyserki, która poszukując własnego sposobu ukazania na ekranie tego co cielesne i duchowe podejmuje swego rodzaju artystyczny dialog. Wystąpienie posłuży rozważeniu czy wybrane filmy Małgorzaty Szumowskiej świadczą o twórczej transformacji wspomnianego wzorca autora "Dekalogu", o nicowaniu go, poszukiwaniu jego rewersu, czy też o postmodernistycznej nieco ironicznej grze z jego elementami. Twórczość filmowa Szumowskiej, w której raczej nie zadaje się wprost pytań o religię (pytań stricte teologicznych), ale która zarazem odbija znamieny rys epoki ponowoczesnej egzystencji człowieka

poprzez motywy nienasycenia, samotności, rozpacz, dezorientacji, zwątpienia czy pustki, prowokuje do zastanowienia nad celem, któremu służą w pozornie zupełnie świeckich filmach ślady „metafizyczności”. Kontekstem dla rozważań nad takimi obrazami filmowymi jak: "Ono", "33 sceny z życia", "W imię...", "Body/Ciało", "Sponsoring" są zarówno wypowiedzi reżyserki na temat śmierci, duchowości i cielesności, religii i Kościoła, dawnych jej lektur dotyczących życia duchowego jak również postsekularna tendencja zaznaczająca się w kulturze europejskiej jako próba diagnozy stanu społeczeństwa ponowoczesnego po „utracie religii”.

Dariusz Martynowicz

„W imię” Małgorzaty Szumowskiej – fantazja o fajnym księdzu czy film antykościelny? Motywy religijne, recepcja, forma.

„W imię” Małgorzaty Szumowskiej z 2013 roku był jednym z bardziej docenianych filmów ostatnich lat. Srebrne Lwy w Gdyni, nagroda za najlepszą reżyserię, nagroda dla Andrzeja Chyry – najlepszego aktora, Teddy Awards na festiwalu w Berlinie, czy nawet nominacja do Europejskiej Nagrody Filmowej to tylko niektóre z wyróżnień. Jednak premiera filmu „W imię” wywołała wielkie emocje. Niektórzy nazwali go „antykościelnym”, „jednostronnym”, „miałkim”, inni określili najciekawszym filmem festiwalu w Berlinie. Zupełnie skrajnie wypowiadano się także o tematyce i problematyce dzieła. Pisano, iż to „mądre studium postaci”, „obraz skomplikowanej relacji między wiarą a seksualnością”, „film o samotności i alienacji” czy też ... „komentarz do sytuacji Kościoła w Polsce”. Wystąpienie jest próbą uporządkowania dyskusji w oparciu o krytyczny i społeczny odbiór dzieła. „W imię” pełne jest aluzji fabularnych, literackich, malarskich o charakterze religijnym, więc analiza tekstu kultury poprowadzona zostanie w kontekście sfunkcjonalizowanego opisu wykorzystania motywów religijnych przez artystkę i refleksji ogólnych dotyczących filmowych ról księdza w polskim kinie.

Parallel session – Session 13 (Tuesday, 10.00 – 11.30, Room C)

Religion in the World of Pop Culture, chair: Matylda Ciołkosz

Fryderyk Kwiatkowski

Then God said, “Let Us make ROBOT in Our Image, according to Our likeness”. The Religious Dimension of Robots in Science Fiction Films

Some scholars, who are interested in the A.I. research development, accept the assumption that human beings often experience both fear and fascination when they interact with robots. Anne Foerst (1998) was probably the first scholar who presented such a view. Critics linked Foerst’s observation with the Rudolph Otto’s description of the human encounter with the divine – *mysterium tremendum* and the *fascinans*. In my paper I will explain Otto’s notions and show that in many popular films human characters manifest similar emotions when they interact with robots, e. g. *Blade Runner* (1982), *Artificial Intelligence. A.I.* (2001), *Bicentennial Man* (1999), *I, Robot* (2004) among others. Moreover, I will argue that the representations of robots in these movies can be seen not only as an equivalent of divinity but also might be understood through the Christian idea of *imago dei*. I will base my analysis on the relational interpretation of *imago dei* proposed by Noreen Herzfeld, Brian Edgar et al. In the final part of my paper I am going to put my conclusions within the broader context. I will link the transcendent status of robots in analysed movies with the messianistic character of technology in the United States. Many contemporary thinkers, especially transhumanists, claim that the rapid development of technology will bring the paradise on earth and free humanity from suffering and death. Therefore, I will depict that the equivalent of Holiness which is often represented by androids in many films is strongly connected with the religious basis of science and technology.

Marek Dolewka

“Spiritual, but Not Religious”: The Case of Anja Orthodox

Anna Kumala (known professionally as Anja Orthodox) is a charismatic leader, vocalist, lyricist and co-composer of Closterkeller, a recognized Polish gothic and atmospheric rock band. She is often called by journalists ‘the chief atheist among Polish rock artists’ or even ‘the apostle of atheism’. Thus, it is not surprising that a selection of Closterkeller’s songs have a strong atheist message (Athe, Mirage). At the same time, it is worth noticing that the lyrics by Kumala also refer to paranormal phenomena, e.g. the ability to feel other people’s emotions (Prism) or to contact spirits existing in the parallel world (What dreams may come, As I glide). To outline the role of atheism and spirituality in the work and life of Anna Kumala, I will analyse some of her lyrics and present excerpts from an interview I conducted with the artist. At the end, I will discuss its results in the light of sociology and psychology of religion. Robert Tyrała proved that 26% of Polish atheists believe in paranormal phenomena and 21% believe in some supernatural forces. According to this research, some atheists could be classified as ‘spiritual but not religious’. The case of Anna Kumala seems to be a fine example of this phenomenon.

Katarzyna Bajka

Myth of Nature in Futuristic TV Series

The notion of natural order prevails in even the most current and modern fiction, being a counterweight to an advanced technology, altogether creating the main problem discussed throughout any investigated science fiction narrative related to the topics of both future and science. This natural order, an old-fashioned ideal of nature, is always disturbed by individuals who are courageous enough to ignore the risks and explore all the scientific possibilities that present themselves, so a stereotypical character of “mad scientist” is one of the most common in the nowadays TV. He or she serves as an example, as “mad scientist” eventually meets his sour fate, and is doomed to fail. Other trope we can distinguish in such TV genre is the character of humanoid, anthropomorphic, artificial being, often serving as one on the protagonists of the story. However modern on the outside, each story explains to us that scientifically created entities lack both soul and humanity as such, with humanity being a vivid example of natures or Gods creativity at its best. Such poor creatures could be either doomed to endlessly yearn for humanity, or turn against it, in an emotional attempt to destroy it. Third common feature is to show all technology in the narrative not as science, but as magic, so that old stories and mythical schemes of the past can be easily translated to structurally match those reaching out ahead. In my presentation I will show some of the conventional motives concerning nature, visible in current futuristic TV series, including the likes of “Extant”, “Almost Human”, “Humans” and “Penny Dreadful”, and explain these themes in relation to both scientific and religious worldview.

Parallel session – Session 14 (Tuesday, 12.00 – 13.30, Room D)

Religious Studies and Religions of Asia – Research Perspectives (II)

chair: Robert Czyżykowski

Joanna Gruszewska

Female Body as an Object of Meditation – Examples from the Therīgāthā

In the canonical texts of the early Buddhism we can find several fragments concerning meditation on the impermanence of the body, which is performed in cremation grounds. Contemplating dead bodies, skeletons or scattered bones, serves as a spiritual practice that leads to cessation of suffering. Texts reflecting on the female body are particularly interesting examples of that literature. A variety of fragments can be found: from

passages describing monks meditating in the cremation grounds about the impermanence of sensual desires, to poems of early Buddhist nuns that describe ageing and fading beauty of their bodies. In my paper I would like to analyse selected passages from the Therīgāthā – a collection of verses ascribed to Buddhist nuns included in the Pāli Canon – and to compare this mode of reflection on the body with accounts of ascetic practices from other religious traditions of Ancient India.

Jakub Belina-Brzozowski

Religious Orientations in Chosen Buddhist Traditions

Religious orientations and types of religiosity in Christianity have been widely discussed by the European scholars. We can read a lot about differences between elite and folk forms of religion in Europe. The counterpart distinction in Buddhism had been a little hazy before the 70's, for most of the scholars focused their research on Buddhist philosophy and the "elite" forms of Buddhist religion. Important studies on the folk forms of Theravada Buddhism in Burma [M. E. Spiro 1971], Thailand [S.J.Tambiah 1975] and Sri Lanka [M. Southwold 1983] changed the state of research for the Southeast Asia. We had to wait till 1993 for the similar study on Tibetan Buddhism [G. Samuel 1993]. In my paper I will discuss the most important contribution of the mentioned authors, and explain the internal divisions in the forms of Buddhism they introduced. I will also argue that the differences in emphasis on Bodhi/Karma/Pragmatic orientations, as well as on shamanic/clerical practices, might be a better scheme to explain diversity of various Buddhist traditions in Asian countries than the prevalent Mahayana/Hinayana/Vajrayana distinction.

Maksymilian Woch

Tulku – the Incarnated Lamas in Tibetan Buddhism. Political and Economic Issues

In a paper, I will discuss a question of tulku (tib. sprul sku), a kind of religion institution existing in Tibetan Buddhism, presented in political and economic context. The tradition of tulku was developed only in Tibetan Buddhism and it is one of its distinctive features. Although, it originates from the tradition of Hindu mahasiddhas it has evolved into an institutional succession in Tibet in the beginning of XIII century. Initially, it started to be as a way of inheritance in Karma Kagyu (tib. karma bka' brgyud) sect of Tibetan Buddhism. Gradually, it was adopted in others schools of Tibetan Buddhism but some different way of succession were still carried on. Accepted by the Gelug (tib. dge lugs) school of Tibetan Buddhism, then it developed as a Dalai Lamas lineage of incarnations to evolve in turn as a main political power in Tibet. To show the historical background of institution of tulku, I will discuss some of the facts connected with the struggle between monasteries and wealthy aristocratic families to gain a political and economic control over the particular region of the country. The question will be asked about the subject of efficiency of the tulku institution in a context of those rivalries. I will also present the international relationships of Tibet with their neighbours, Mongols and Ming dynasty. In this way, I plan to show the genesis and development of the institution of tulku, from its very beginning up to the middle of XVII century, the time when the 5th Dalai Lama Lobzang Gyaco and the Gelug school of Tibetan Buddhism gained political and religious control over Tibet.

Parallel session – Session 15 (Tuesday, 12.00 – 14.00, Room B)

Kościół i wyznania w Polsce – historia i współczesność (II), chair: Marcin Rzepka

Rafał Leszczyński, Agnieszka Tys

Problemy i rola ewangelików w katolickiej Polsce w refleksji religioznawczej Pawła Hulki-Laskowskiego

W referacie zostanie przedstawiona postać przedwojennego ewangelicko-reformowanego religioznawcy, filozofa i pisarza, Pawła Hulki-Laskowskiego (1881-1946). Na jego twórczość religioznawczą wpłynęło

czesko-braterskie pochodzenie oraz przynależność do Kościoła ewangelicko-reformowanego, dlatego też w trakcie wystąpienia zostaną poruszone wątki biograficzne, bez których nie da się należycie zrozumieć tez głoszonych przez Hulkę. Istotny wpływ na poglądy Laskowskiego miał także fakt prawnego usankcjonowania uprzywilejowanej pozycji Kościoła rzymskokatolickiego w międzywojennej Rzeczypospolitej. Jego zdaniem, sytuacja ta prowadzi do zalegalizowanej dyskryminacji mniejszości wyznaniowych i narodowych w Polsce, rodząc liczne dramaty osobiste obywateli polskich niebędących rzymskimi katolikami. W swoich pracach Hulka zwalczał także stereotyp Polaka-katolika i ewangelika-Niemca, podkreślając wielki wkład ewangelików do kultury polskiej. W przekonaniu Hulki ewangelicki etos przeszczepiony na grunt polski w okresie Renesansu znacznie wzbogacił kulturę naszego kraju, podnosząc ją na wyższy poziom. Pojęcie kultury było zresztą dla Laskowskiego bardzo istotne, gdyż jako zwolennik ewangelickiej teologii liberalnej i protestantyzmu kulturowego utożsamiał Królestwo Boże z kulturą przesyconą wartościami ewangelicznymi. Sądził on, że idee religijne wpływają na kształt kultury, od ich jakości zależy więc poziom danej kultury. Laskowski przekonywał, iż niektóre religie pobudzają rozwój kultury, gdyż zaangażowane są w sprawę aktywnego ulepszania świata, podczas gdy inne pogrążają się w mistycyzmie i biernym wyczekiwaniu na zbawienie w zaświatach, doprowadzając tym samym do uwiędnięcia kultury. Do religii pobudzających rozwój kultury zaliczał, między innymi, zaraturianizm i ewangelicyzm, zaś do tych drugich katolicyzm i religie Indii. Twórczość religioznawcza Pawła Hulki-Laskowskiego miała więc wyraźny charakter apologetyczny, będąc reakcją na liczne akty nietolerancji, z którymi Laskowski spotykał się jako ewangelik. Działalność apologetyczna Hulki na rzecz polskich ewangelików spowodowała, iż był on uważany przez przedwojennych ultrakatolików za jednego z ich głównych przeciwników.

Elżbieta Przybył-Sadowska

Religia i tożsamość narodowa. Zakonnice żydowskiego pochodzenia w Zgromadzeniu Sióstr Franciszkanek Służebnic Krzyża wobec doświadczeń wojennych

W czasie II wojny światowej trzy siostry ze Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Służebnic Krzyża w Laskach z powodu swojego żydowskiego pochodzenia zmuszone były się ukrywać poza placówkami zgromadzenia, do którego należały. Wszystkie trzy były neofitkami nawróconymi na chrześcijaństwo w wieku dorosłym, silnie związanymi ze wspólnotą zakonną. Na podstawie materiałów źródłowych postaram się ukazać, w jaki sposób ta sytuacja wpłynęła na określanie przez nie ich własnej tożsamości, zwłaszcza na stosunek do swojego pochodzenia, a także jaką rolę w tym procesie odgrywały ich religijne przekonania.

Marta Kołodziejka

Między kościelnością a ekspresyjnym indywidualizmem. Procesy tworzenia wspólnot na katolickich forach internetowych

W prezentacji omawiam wyniki badań własnych trzech polskojęzycznych katolickich forów internetowych: forum.wiara.pl, dyskusje.katolik.pl oraz adonai.pl/zrodelko. Opierając się na koncepcjach religijności kościelnej T. Luckmanna, ekspresyjnego indywidualizmu Ch. Taylora i religii popularnej H. Knoblaucha analizuję procesy budowania wirtualnych wspólnot wśród użytkowników. W badaniach wątków (łącznie 258) korzystam z narzędzi krytycznej analizy dyskursu według N. Fairclough'a. Analiza wykazała, że wspólnoty uczestników oparte są na znajomości źródeł wiedzy i ich interpretacjach, tworzone są najczęściej w ramach określonych wątków i mogą skupiać osoby zarówno wierzące, jak i niewierzące. Uczestnicy tych wspólnot z jednej strony aktywnie zachęcani są i zachęcają innych do ekspresji własnych poglądów i przekonań, do dzielenia się problemami i wątpliwościami, do poszukiwania „osobistej” religijności i duchowości. Sprzyjają temu hybrydalne formy komunikacji religijnej na forach, tj. łączące komunikację religijną (wklejane w posty fragmenty Biblii, dokumentów kościelnych, wersety psalmów, etc.) z internetową (emotikony, hipertekst, akronimy, etc.). Z drugiej strony, ekspresja ta jest dyskursywnie ograniczana przez formy religijności kościelnej, szczególnie manifestowane uznanie dla źródeł wiedzy religijnej, religii w ogóle (także w jej wymiarach instytucjonalnych), praktyk (na forach nie odnotowano przypadków modlitwy on-line), a także poprzez krytykę eklektycznych form religijności. Niezależnie od deklarowanego wyznania, uczestnicy krytykują też tzw. „niedzielny katolicyzm”,

zwracając uwagę na związane z nim braki głębokiego zaangażowania i wiedzy. Powstające w takim kontekście wirtualne wspólnoty nie są tworzone w opozycji do lub jako alternatywa dla tradycyjnych wspólnot religijnych, ale ich uzupełnienie, to znaczy przestrzeń realizacji potrzeb (np. zdobywania specjalistycznej wiedzy, otrzymania porady), które w tych ostatnich nie mogą być spełnione.

Jan Szczepaniak

Spór pomiędzy Kościołem katolickim a państwem o kształt wychowania w szkole (1926-1939)

Harmonijna współpraca Kościoła z władzami państwowymi zakończyła się po przewrocie majowym. Zmiana polityki państwa w stosunku do Kościoła przychodziła stopniowo. Początkowo była niezauważalna. Dopiero otwarty konflikt z początku lat trzydziestych pokazał wszystkim zainteresowanym zasadnicze różnice pomiędzy Kościołem i władzami państwowymi w widzeniu miejsca Kościoła w państwie i społeczeństwie. Miejscem, gdzie najbardziej uwidoczniły się różnice zdań była szkoła. Prawo państwowe regulujące stosunek państwa do Kościoła w sprawach nauczania i wychowania było jasno określone. Kościół posiadał ukształtowaną od wielu dziesiątków lat naukę dotyczącą swojej obecności w szkole. Środowiska rządzące po przewrocie majowym miały ugruntowane poglądy na temat religii i Kościoła oraz wypracowały nową doktrynę wychowawczą. Jak pokazało życie, wszystkie te poglądy nie zawsze się ze sobą zgadzały. Wielokrotnie dochodziło na tle uwidoczniionych różnic do konfliktów i nieporozumień pomiędzy instytucjami: Kościołem i państwem oraz poszczególnymi osobami: ministrami i biskupami, politykami sanacji i opozycji, pomiędzy duchownymi i nauczycielami. Najwięcej spraw spornych dotyczyło tak zwanych spraw mieszanych. Rozumiano przez nie te zagadnienia, którymi zainteresowany był zarówno Kościół, jak i rząd. W dziedzinie nauczania religii do takich kwestii należały: nominacje katechetów, określenie kwalifikacji koniecznych do podjęcia obowiązków nauczycielskich, wysokość zapłaty za nauczanie, ilość godzin nauki religii umieszczona w planie naukowym, duszpasterstwo szkolne prowadzone w organizacjach religijnych istniejących na terenie szkół średnich i powszechnych oraz programy i podręczniki do religii.

Parallel session – Session 16 (Tuesday, 15.00 – 16.30, Room D)

Religious Studies and Religions of Asia – Research Perspectives (I)

chair: Joanna Gruszewska

Ivan Soucek

The Study of Tradition and Modernity in the Ritual Practice of Shivalli Brahmins in the Indian State of Kerala

Some sociological analyses commonly suggest that “tradition” and “modernity” are essential and polarised entities. This dichotomising discourse signifies that modernisation is a process that substitutes tradition and eliminates longstanding social and cultural patterns. In this sense was religion in India - in contrast to the progress of “Western” societies - considered as example of long-term, unbroken and unchangeable tradition dating back from ancient times to the present day. Through the study of ritual practice, one of the striking features of Hinduism, this paper revises the concept of interpreting "modernity" and "tradition" as two contradictory realities. The paper combines information assembled during anthropological research among Shivalli Brahmins in the Indian state of Kerala and data acquired through textual analysis. The author therefore attempts to analyse the transformation processes accompanying the initiation ritual called Upanayana, which is also known as the thread ceremony. Though the contemporary practice in some aspects shows considerable similarities with ideas from religious practice manuals, the results of this research illustrated that social and cultural contexts of ritual are not static and unchanging. This stems from the fact that ritual practice in India represents not only a part of the cultural heritage, but also it is the subject of constant change and reinterpretation.

Olga Nowicka

Vedic Ritualism and Advaita Vedānta Monastic Institutions in Kerala

According to Kerala legends ca. 9th century direct disciples of philosopher Śāṅkara have established four Advaita Vedānta Maṭhas in Trichur in Kerala (South India), appointing afterwards Nambudiri Saṃnyāsins as heads of those religious institutions. Three of those monastic centers have survived today. What is peculiar about those institutions is the prescription according to which Trichur Maṭhas were, and still are, intended only for Nambudiri Brahmins, and what's more - only for Nambudiris from specific families who keep the Vedic sacrificial tradition. However, the Advaita Vedānta doctrine wasn't a current concept among Nambudiri Brahmins. The nature of the power-structure created by them was a sort of network woven with interconnections based on idea of an exclusive Vedic ritualism. This concept is reflected in one of the Brahmanic chronicles, such as Keralolpatti, which depicts Kerala as a karmabhūmi – “the land of rituals”. Presumably, in medieval period it was the mīmāṃsā school of Bhāṭṭa and Prābhākara which were favored among Nambudiris. Nevertheless, the appropriation of the Śāṅkaric model of monasticism somehow seemed to be an alluring modus operandi for gaining considerable power by the aristocracy of the Nambudiri community. Trichur Maṭhas were deriving numerous benefits, including royal land donations, grants, privileges and ordinances which enabled establishing the other affiliated maṭhas. They created the network of complex social, economic and political interrelations. The aim of the presentation is to show that by appropriating Śāṅkara's legend and incorporating the Advaita Vedānta doctrine into ideology based on the privilege of practicing Vedic śrauta rituals, the Nambudiri Maṭhas became influential institutions wielding religious and political power in medieval Kerala.

Robert Czyżykowski

Tantric Vaishnavism and Syncretic Religious Groups in Contemporary Bengal

Bengal is one of the most interesting areas for Religious Studies scholars researching on the religions of India. One of its characteristics is a continuous, dynamic interaction between Hinduism, Buddhism, Islam and indigenous religious traditions. The paper confronts the historical perspective with the evolution of contemporary religious landscape of Bengal. The main focus is Tantric Vaishnavism and its various offshoots, which from the medieval times, caused the emergence of the numerous syncretic groups. In case of Bengal, the key problem from the perspective of Religious Studies is to classify these groups and define the patterns of their mutual interactions. Presentation will be based on textual sources and the material collected during field research conducted in Bengal in years 2013-2015.

Parallel session – Session 17 (Tuesday, 15.00 – 16.30, Room B)

Global Christianity (I), chair: Marcin Rzepka

Mariusz Dobkowski

Gnosticism or “Gnosticism”? Current Discussion on this Religious Phenomenon

At present the question of the definition of Gnosticism is one of the most important and hardest problems in studies on this religious phenomenon. We can distinguish two main approaches to Gnosticism. According to the first of them, Gnosticism (without quotation marks) is irreducible religious phenomenon or even religion which has specific doctrine and social characteristics. Moreover this definition is so broad that it includes Manichaeism and Mandaeism too – religious formations which are frequently recognized as separate religions. According to the second approach (“Gnosticism” in quotation marks), religious formations traditionally perceived as components of Gnosticism, for example the Valentinians, the Sethians and the

Ophites, have greater religious-social reality than Gnosticism itself. Some representatives of the latter approach claim that idea of the existence of Gnosticism as a homogenous religious phenomenon arises due to the use by modern scholars categories which was elaborated by Christian antiheretical polemicists in Late Antiquity. They note, for example, that original “Gnostic” sources do not use term “a Gnostic” and that it come from the Christian polemical discourse. In final part of my presentation I would like to present to what extent these theoretical deliberations are reflected in recent research of source material.

Jane Skjoldli

World Youth Day: Negotiating Tradition and Innovation in Ritual Creative Space

Every two to three years the Catholic Church organizes World Youth Day (WYD), an international religious youth festival that lasts a short week and involves Catholic youth and young adults from throughout the world. It is difficult to verify how many people attend WYDs, but estimates commonly swerve between several hundred thousands and a few million participants. WYD was established in the mid-1980s and is commonly referred to as one of John Paul II’s most important innovations. The history of the festival and the pope’s relationship to young people also played a prominent important part in the hagiographical material that contributed to the cause for his canonization, which was finalized on April 27, 2014. The processes of organizing WYD are highly complex, involving all levels in the ecclesial hierarchy, as well as the civil authorities of the host city and country. Ensuring security measures, meal tickets, and logistics; renting stadiums, sleeping halls, and mobile toilets; handling media coverage and credentials; cooperating with commercial actors for the production of merchandise—amount to dozens of millions of U.S. dollars. The sheer scale of the festival aside, intricate processes of host city selection and the WYD cross touring the host country ahead of the celebration render comparisons to the Olympics unsurprising. However, at the center of the festival stand interactions between pope and young Catholics, between old and young generations of Catholics. These interactions involve far more than transmission and reconstruction of existing traditions: An important aspect of WYD’s encounters between old and new are creative spaces that are generated in encounters between tradition and innovation in ritualized contexts. Drawin on examples from material collected during my PhD-research, this presentation explores negotiations between tradition and innovation at WYD in the early post-Cold War era.

Tess Joss

“Not by One Avenue Alone”: A New Study of Indian

The academic universe has begun to wake up to the fact that the social sciences as we know them now are based on a framework which is the product of Christian theology. With this awakening, several scholars have set out to rethink and understand India outside this framework. Because of their success and the much tested theory of Dr. S N Balagangadhara’s Comparative Science of Cultures, we now have the tools required to learn the dynamics of Indian culture and how it functions. Ironically, one of the key areas where the influence of this Christian framework needs to be understood is within the study of Indian Christianity. Since India’s first interaction with Europe, a keen sense of difference has been expressed between Indian and Western Christianity. Yet, we have made little progress in understanding what this difference is. With Balagangadhara’s work contrasting the Indian traditions with the Semitic religions, we can now understand the errors in the way Christianity in this subcontinent has been studied. This paper attempts to demonstrate the importance of this project by taking just one fundamental doctrine from Christian theology and comparing it with how Indian Christians understand it. Once a pattern of distortion is showed, we can set out to find the source of this distortion. Drawing from a large-scale field work, this paper will present evidence for how rooted the understanding of Indian Christians is in Indian philosophy by showing similarities between the two. What it shows is that Indian Christianity loses the properties of being a religion, let alone being Christian. The first attempt of such sort, this exercise leads us to dealing with issues of existing theories that fail to explain the nature of this community. It also directs us to a better understanding of different communities of India and how they have always co-existed.

Religious Studies and Religions of Asia – Research Perspectives (II), chair: David Higgins

Cezary Galewicz

God's Property and Its Managers: On the Sacred Economy of a Hindu Temple

In spite of an often expressed general recognition of the vital economic functions of Hindu temples in the historical South, not much systematic attention has been given to the matter till recently. Though this situation has largely improved as far as historical, mainly inscriptional evidence is concerned, we have little scholarship focused on the economy of the contemporary temples of the South, especially Kerala. Numerous, some legendary rich, the temples of modern Kerala function within the legal system re-organized by the British controlled governments and hardly changed from this time. The state institutions introduced earlier by the pre-modern governments of Travancore and Cochin bound religious practice not only to the symbolic exchange of honours but to a modernizing economy of the state. Within this economy Gods retained their rights for property and service and the following new political systems down to the new Indian state has not changed them much. Even the communist parties of Kerala, while holding power, honoured the legal rights and privileges of the temple deities and their entitlements to their share in the produce and income. Trusts, boards, superintendents, representatives, managers and deputies populate Hindu temples almost outnumbering priests and other functionaries... In state the High Court and Supreme Court of India the deities of Keralan temples act legally as petitioners, sue human agents and deities of other temples or are themselves being sued for in prolonged cases concerning rights for property, percentage, entitlements, positions or titles. The intricate and complex division of labour within the Keralan Hindu temple remains not easy to understand for an outsider obscuring facts and adding to legends like that of fabulous temple treasures that time and again happen to surface in regional and global media. The paper explores the area where economy and religious practices intermingle and seeks to mutually highlight aspects of one and the other.

Anna Nitecka

Enlightened Adepts in the Trika Śaivism of Abhinavagupta

At the time of Abhinavagupta (fl. c. 975-1025) the tantric tradition Trika pervaded the wider community of Kashmiri Śaivas who sought release from the cycle of death and rebirth. Though liberation after death was granted to all initiated adepts who observed rituals prescribed in the scriptures, the exponents of the Trika Śaivism promulgated the ideal of liberation in life (jīvanmukti) which could be attained by mystic experience and self-recognition. In this monistic system liberation consisting in the destruction of maculations which conceal adept's true nature does not necessarily result in the cessation of current bodily existence. The present paper, based on the works of Abhinavagupta, is dedicated to the ambiguous status of the jīvanmukta. Though the enlightened adept regains the original state of undivided consciousness realizing his own identity with Śiva, he contracts himself to act in the world of dichotomised experience. The paper will examine reasons for another contraction and changes which enlightenment brings about both in adept's perception of reality and in his way of life.

Małgorzata Sacha

Paths and Pitfalls of Identification with the Master. A Psychoanalytic Look at Guru Yoga

Guru yoga, the spiritual path centered on the figure of the master gained in popularity in India on account of ideology and the practices of both the bhakti and tantra movements. The concept of Guru yoga was transplanted to the USA and Europe by the numerous Indian spiritual masters. It serves as the focal idea for

many new religious movements informed by Indian spirituality. The paper discusses a pan-Indian concept of the spiritual master (guru) conceived as the ideal to follow, and the pivot of the religious practices. In her reflecting on the psychological consequences of the spiritual practices of identification with the guru, the author draws on contemporary psychoanalytic discourse on religion, spirituality and self. In so doing she touches upon the ideas of, among others, Wilfred Bion, Michael Eigen, David M. Black and Suddhir Kakar.

Parallel session – Session 20 (Wednesday, 11.30 – 13.00, Room B)

Many Social Dimensions of Religion. Individual – Community – Institution

chair: Dominika Motak

Anna Hojdeczko

Mujatweets and Cats of Jihad. The Islamic State Media: Strategy and Content Analysis

The emergence of Islamic State is perhaps currently the most staggering example of religious fundamentalism. Its expansion and brutality have been frequently exposed in the media, but it's the ISIS itself that provides high quality media content to the public – and this footage is keenly used by the Western media. The high quality and professionalism of the media content delivered by ISIS causes both amazement and resentment. The aim of the proposed presentation is a showcase of the Islamic State media with focus on the “Dabiq magazine” – available online in the pdf format, targeted at Muslims willing to become the recruits. The core of ISIS media broadcasting is the Al Hayat Media Center. Its name means “life” in Arabic and should not be confused with the newspaper with the same title. The logo is staggeringly similar to the one that is used by Al Jazeera, and the general visual identification is very modern in form and done professionally. The releases are usually available in English, but also in German and French, sometimes Russian and other languages. The presentation will also mention the ISIS activity in social media and recent apparition of the online radio station and Russian-language magazine “Istok”. The analysis will be focused around the image of Islam and Muslims transferred via above mentioned media and the strategy behind the broadcasts.

Uzi Rebhun

Religion and Politics in Contemporary America

This study makes use of data from the 2007 Pew Religious Landscape Survey (PRLS) to explore the political behavior of Americans according to their religious denomination. I focus on voting to the republican candidate George Bush vs. the democratic candidate John Kerry in the presidential elections in 2004 . People with no religion, Black Protestants, Muslims, and Jews, as well as people of other faiths, were more in favor of the democratic candidate while people of the majority Christian population, i.e., Mainline Protestants, Evangelicals, Mormons, and Catholics exhibited strong support to Bush. A multivariate analysis suggests that young age, being a woman, foreign-born, engaged in an interfaith marriage, and high level of education, are positively associated with democratic political orientation. By contrast, living in sunbelt regions, outside of central cities (i.e., suburbs or rural localities), and having high income increase the likelihood of voting for the republicans. Religious identification, measured here through importance of religion and frequency of attendance in religious services, is negatively associated with political democratic orientation. When the socio-demographic and identificational variables are held constant, group belonging per se is a significant predictor of voting patterns; it largely reaffirms the descriptive observations showing that, relative to the reference group of unaffiliated, Black Protestants, Muslims, Jews, and people of other non-Christian faiths are correlated with casting ballot for the Democratic candidate and the opposite is true for the other religious groups of Christian affiliation. The findings are discussed in relation to three theoretical models of voting behavior – the sociological model,

psychological model, and that of rational choice – and raise some implications of the significance of religiosity in politics for daily life in the United States.

Michał Warchala

Religion of Consumption vs. Consumption of Religion. Some Remarks on the Commodification of Religious Beliefs

Is consumption a new religion of the secularized Western world? The question tends to haunt social scientists as well as the general public since the expressions such as “religious supermarket”, “spiritual supermarket”, or “temple of consumption” (referring to shopping malls) have run the media for years. The more or less clear conviction that consumption became somehow “sanctified” in our societies seems to be a part of everyday knowledge. On the other hand, in the social sciences themselves there is an increasing number of publications and research projects on the “commodification” of religious beliefs and symbols (cf. Ruthven 1989; Strasser 2003; Kittiarasa 2010). One of the leading paradigms of contemporary research, the so-called market paradigm conceives religious beliefs as “goods” sold to “customers” and satisfying their consumer “needs” (see esp. Stark & Bainbridge 1987). They all see and emphasize the link between a general consumerist attitude and the process of religion becoming a marketable commodity. But questions are rarely asked in regard to possible impact of commodification either on the contents of religious beliefs or religious experiences. Marx's notion of “commodity fetishism” may be of some help in this context as it was already used by Žižek (1989) to investigate the nature of political ideologies and is sometimes mentioned in contemporary empirical research on commodification. Does the impact of commodification vary according to confession? Are there any “patterns” of commodification and its outcomes specific for, say, Protestants and Catholics? And is there a relationship between specific evangelization strategies and commodification? Combining theoretical insights with the results of that research we would like to offer a few suggestions concerning the relationship between consumerism, the processes of commodification and religious belief.

Parallel session – Session 21 (Wednesday, 11.30 – 13.00, Room C)

Global Christianity (II), chair: Małgorzata Zawila

Anna Niedźwiedź

African Christianity: From Conversions to Long Conversations

Christianity – once perceived as ‘the white’s man’s faith’ – today by many Africans is described as religion ‘genuinely’ theirs. In this paper I will discuss how contemporary discourses on African Christianity - present and produced within and outside Africa - might be seen as representations of knowledge(s) on Africa, Africans and their worldviews. Basing on experiences accumulated on a course of ethnographic fieldwork dedicated to studies of lived Catholicism in Ghana (in years 2009-2013), I am proposing to depict contemporary African Christianity as an interface between ‘African’ and ‘European’ worldviews. Today’s Christianity in Africa might be seen as a product of ‘long conversations’ rather than ‘conversions’. It reflects various currents of knowledge production enrooted in pre-colonial, colonial, and post-colonial realities of diverse African societies. In particular I will be interested in following issues: - concept of ‘religious/spiritual continent’ associated to Africa in various African and non-African discourses (glorification and contestation of this concept); - terms used in discourses on ‘African religiosity’ (e.g. ‘fetishism’, ‘witchcraft’, ‘traditional religion’, ‘magic’, ‘enchantment’) and their ideological burdens; - ‘African traditional religion’ as an invented tradition and an example of ‘local knowledge’ versus Christianity seen as ‘worldly religion’; - Catholic concept of ‘inculturation’ and voices of African Catholic elites as sources of knowledge on Africa and tools shaping its contemporary image. I suggest that various discourses on African Christianity contribute significantly to popular and scholarly knowledge on

Africa. Thus it is important to understand specific contexts within which they function and be cautious about ideologies, stereotypes, and ethics related to usages of certain terms. It is particularly significant when realized that dissemination of knowledge goes hand in hand with dissemination of power.

Natalia Zawiejska

Reversed Mission? Identity Question in Angolan Religious Communities in Portugal

African Christians setting up their communities in Europe are frequently facing high level of distrust, marginalization and misunderstanding within the host societies and local Christian churches. While the African Christians do not stress any particular differences between their own religious tradition and the dominant Christian denominations,, the host societies perceive the African practices, liturgy and interpretation of the Bible as alien and weird. According to some scholars, the activities of African religious communities in Europe should be seen as an attempt of so called "reversed mission", aiming at renewal of European Christianity. The concept of "reversed mission" considers the European diaspora of African Christians as a monolithic wave flooding Europe that will bring major changes in the European Christianity. The paper will concentrate on the Angolan Christian migrant community in Lisbon. Drawing on my own field research conducted in Lisbon in Assembly of God of Maculusso and Bom Deus Church, I will present the dynamics of internal identity construction processes. The identity and belonging discourses produced by the community, representing its ontology, values and choices, will be contrasted with the reversed mission arguments. The paper will contribute to the debate on contemporary transformations of Christianity.

Marcin Rzepka

Faith, Favour and Foes. The Early Pentecostal Encounters with Islam

The Pentecostal movement from its early beginning was concentrated on missions. However the statistics from the formative period give an evidence that the Middle East played the main role in the Pentecostal missionary approach pointing to Islam as a main missionary chalange. The analysis of the early Pentecostal encounters with Islam and the Muslims in general rise several questions concerning the evolution or rather development of the Pentecostal missionary strategies toward Muslims and the production of knowledge on Islam based mostly on the personal missionary observation and, on the other hand, on the Pentecostal eschatological imaginary rooted in the Bible reading and interpretation.

Parallel session – Session 22 (Wednesday, 13.30 – 15.00, Room A)

Religia w świecie popkultury, chair: Elżbieta Przybył-Sadowska

Larysa Michalska

Hamsa na czerwonej nitce, czyli judaizm w wersji pop

Niesłabnącą popularnością cieszy się tzw. "duchowość alternatywna", najczęściej wiązana z elementami New Age'u, czy religii Wschodu. Mogłoby się wydawać, że judaizm z wieloma restrykcyjnymi przepisami i obostrzeniami nie zainteresuje poszukiwaczy "alternatywnej duchowości", a także jest za mało "medialny", aby zaistnieć w świecie popkultury. Rzeczywistość okazała się zgoła inna. Źródła popkulturowej wersji judaizmu możemy odnaleźć już w latach 20 XX wieku, kiedy polski Żyd pochodzący z Łodzi, Jehuda Ashlag założył w Jerozolimie Centrum Kabały. Kiedy jeden z jego następców i właściwy twórca zjawiska, które możemy nazwać "popkabałą" - Philip Berg - przeniósł nauki kabalistyczne na grunt amerykański nastąpił prawdziwy boom. Od tamtej pory kabała w popkulturowej wersji cieszy się ogromną popularnością zarówno w USA, gdzie jej największą orędowniczką jest Madonna, jak i na polskim gruncie. W Polsce coraz więcej celebrytów i osób związanych z szeroko pojętym showbiznesem pojawia się z czerwonym sznurkiem na nadgarstku. Jednak nie

tylko kabała jest elementem judaizmu funkcjonującym w popkulturze. W moim wystąpieniu przedstawię elementy judaizmu i kultury żydowskiej, które funkcjonują niezależnie w świecie popkultury. Postaram się zwrócić uwagę na przyczyny popularności poszczególnych elementów, zwłaszcza w Polsce, gdzie wciąż zauważalny jest antysemityzm, a z drugiej strony ludzie kupują produkty z oznaczeniem koszerności, biorą udział w festiwalach kultury żydowskiej i noszą hamsy zawiązane na czerwonych nitkach.

Katarzyna Winiarska-Ścisłowicz

Między rytuałem a zabawą. Tarantyzm, tarantela, pizzica a koncepcja „wieku ludycznego” Jamesa R. Combsa

Tarantyzm, kobiecy rytuał z Południa Włoch, aktywny w okresie średniowiecza aż do lat 70 XX wieku w regionie Apulia, z początkiem lat 90 wymknął się kategorii obrzędowej powagi, przenosząc się do świata kultury popularnej. Rytuał ten, niegdyś stanowiący o kolektywnym doświadczeniu apulijskiej wspólnoty, w czasach obecnych został przekształcony w doroczną zabawę muzyczno-taneczną. Również dziś, świat skanonizowanego już tańca – taranteli i pizzici jest jednym z elementów konstruującym kulturową tożsamość Południa. Celem referatu będzie wyartykułowanie punktów stycznych w miejscach przekształceń rytualnego tarantyzmu w wielkie widowisko festiwalowe La Notte della Taranta (pl. Noc Tarantuli), odbywające się każdego roku w regionie Apulia. Podążając za przemianami włoskiego rytuału nie sposób nie zauważyć, że dzisiejsza folklorystyczna tradycja tarantyzmu swobodnie wpisuje się w teorię „cywilizacji festynu”, ukutą przez amerykańskiego antropologa – Jamesa E. Combsa. Społeczeństwa zachodnich cywilizacji poprzez aktywne uczestnictwo w popkulturze mają dążyć do hedonistycznej maksymalizacji szczęścia i beztroski. Idąc tym tropem, rytuał tarantyzmu o wyraźnie religijnym charakterze, w procesie skomplikowanych przemian społeczno-kulturowych, stał się istotną częścią konsumpcyjnego doświadczenia mieszkańców Półwyspu Salentyńskiego. XX wiek, nazwany przez Combsa „wiekiem ludyczny” staje się iście nieokreśloną przestrzenią czasową dla tarantyzmu. Do lat 70 jeszcze funkcjonował jako rytuał religijny w świadomości najstarszych członków społeczności Salento, równocześnie zaczynał wpisywać się w kategorię popkulturowej rozrywki.

Joanna Malita

Sabat on-line, czyli wicca w polskim Internecie

Wicca, współczesna neopogańska religia, pojawiła się w Polsce w połowie lat 90-tych XX wieku między innymi dzięki rozpowszechnianiu się internetu. Polacy zainteresowani wicca przez długi czas porozumiewali się ze sobą wyłącznie dzięki kanałom na IRC, a także internetowym listom dyskusyjnym. Do dziś przestrzeń wirtualna pozostaje istotnym medium komunikacji między wyznawcami, a także podstawowym źródłem wiedzy na temat religii. Wiele dyskusji – zarówno na tematy wiccańskie, neopogańskie, jak i okulturowe – toczy się na forach oraz na fanpage'ach na Facebooku. Obecnie działa kilka forów oraz kilkanaście w miarę regularnie aktualizowanych stron i blogów o tematyce wiccańskiej, a ilość ta wciąż rośnie. Celem niniejszego referatu jest analiza relacji między wicca a internetem: jak wicca przejawiało się w internecie w minionych dekadach, jak działa dzisiaj? Jaką funkcję dla wyznawców oraz osób zainteresowanych wicca pełnią treści publikowane online? Co sami wiccianie sądzą o powiększającej się liczbie stron i forów? W ramach wniosków pojawi się także próba oceny, jak rozwój internetu wpłynął na zaistnienie wicca w Polsce. Całość zostanie wpisana w szerszy kontekst funkcjonowania wicca i innych religii neopogańskich w sieci. Podstawą dla referatu będzie analiza treści publikowanych online przez polskich wiccan oraz sympatyków religii oraz badania terenowe (wywiady połączone z obserwacją uczestniczącą), prowadzone wśród polskich wiccan przez autorkę referatu od lipca 2014.

Izabela Trzcńska

Popkultura w perspektywie badań nad ezoteryzmem

Popkulturowa wizja świata zawiera wiele elementów zaczerpniętych z ezoterycznych wyobrażeń. Geneza tego zjawiska wiąże się ze procesem desakralizacji, tak charakterystycznym dla wielu wytworów tego kręgu kultury.

Jednakże wykorzystanie ezoteryki nie polega w tym przypadku jedynie na stworzeniu opozycji względem tradycyjnych koncepcji. Staje się ona ekspresją doświadczenia braku oparcia w czymś rzeczywistym i stałym oraz przekonania, że rzeczywistość rozsada ramy powszechnie przyjętych ustaleń. Ta problematyka zostanie ukazana na przykładzie seriali *True Blood* oraz *True Detective*.

Parallel session – Session 23 (Wednesday, 13.30 – 15.30, Room B)

Religia i język, chair: Andrzej Szyjewski

Angelika Małek

„Bóg-Ojciec czy Bóg-Matka? Teologia feministyczna jako teologia języka”

Chrześcijańska teologia feministyczna jest nurtem, który wyjątkowo mocno koncentruje się na szeroko pojmowanym języku. Jest on traktowany z jednej strony jako wyraz konkretnej religijności i teologii, ale jednocześnie z drugiej jako czynnik w pozytywny lub negatywny sposób je kształtujący – w tym ujawnia się zasadnicze podobieństwo między teologią feministyczną a językoznawstwem kognitywnym. Refleksja w ramach teologii feministycznej rozpoczyna się od krytycznego spojrzenia na dotychczasowy język teologiczny. Tradycyjne określanie Boga w kategoriach męskich – jako Ojca, Pana, Króla... – ma swoje przełożenie na kształtowaną z użyciem tych pojęć teologię i w dalszej kolejności na antropologię teologiczną, ze szczególnym uwzględnieniem stosunku do roli i miejsca kobiety w Kościele. Kategorie te, choć uznawane są powszechnie za oczywiste i jedyne właściwe, w rzeczywistości są jedynie odzwierciedleniem związanej z kulturą perspektywy androcentrycznej, którą badaczki wspomnianego nurtu oddzielają od „czystego” przekazu wiary. Zmiana języka (także na gruncie tłumaczeń Biblii) i przeniesienie się na jego przeciwległy, żeński biegun, miałyby pociągać za sobą pełniejsze i bliższe prawdy spojrzenie na Boga (który w gruncie rzeczy nie ma płci), a zarazem dowartościowanie kobiet, w tym także poprzez dopuszczenie ich do kapłaństwa urzędowego na równi z mężczyznami. Wypromowanie pojęcia Boga-Matki miałyby obecnie pełnić podobnie przełomową rolę, jak w przesłaniu NT pełniło nowe wówczas pojęcie Bóg-Ojciec – obecnie będące wyrazem patriarchalnej dominacji. Jednocześnie nie brak jednak głosów mówiących o zagrożeniach płynących z takiego przeniesienia akcentów – mieści się tu kwestia z jednej strony znalezienia uzasadnienia biblijnego a z drugiej przestroga przed uczynieniem kolejnego nadużycia, niczym nieróżniącego się od tego związanego z językiem wyłącznie patriarchalnym. Innym rozwiązaniem jest takie skonstruowanie pojęć odnoszących się do Boga, by uczynić je neutralnymi pod względem płci (gender neutral language). Ostatecznie zmiana języka religijnego ma pociągnąć za sobą realne i radykalne zmiany w praktyce funkcjonowania Kościołów.

Tomasz Piasecki

„Wielka Bogini od blendera”. Sacrum we współczesnych księgach czarów

Przedmiotem wystąpienia jest językowa kreacja sacrum zawarta we współczesnych księgach czarów. Eksploracje, prowadzone metodą JOS oraz analizy zawartości objęły 12 pozycji książkowych należących do współczesnego repertuaru wydawniczego książki ezoterycznej i magicznej. Do podstawy materiałowej badania weszły zarówno wydawnictwa pierwotnie polskojęzyczne, jak i przełożone na język polski z j. angielskiego. Wszystkie analizowane tytuły powstały w II połowie XX w. i są dostępne na rynku księgarskim. W pozyskanym materiale językowym starano się zaobserwować ślady następujących elementów pola pojęciowego sacrum: konstrukcja sacrum osobowego, postawy człowieka wobec sacrum, akty i gatunki mowy realizujące funkcję sakralną języka, językowe przejawy kultu religijnego i refleksy doktryny. Uzyskane wyniki porównano wewnątrznie między pozycjami polsko- i obcojęzycznymi, starając się ustalić wzorce językowego obrazu sacrum w obu częściach korpusu tekstowego oraz kierunki transferu treści kulturowych między nimi.

Marcin Składanowski

Wewnątrzkościelny spór o małżeństwo. Ideologiczne tło języka dyskusji wokół Synodu Biskupów poświęconego rodzinie

Już od ponad roku Kościół katolicki, przede wszystkim w krajach Zachodu, przechodzi przez proces burzliwej dyskusji związanej z rozumieniem małżeństwa i rodziny, możliwością redefinicji niektórych aspektów tych pojęć w dyskursie kościelnym, tak aby poważnie zastanowić się nad sytuacją tych katolików, których sytuacja nie odpowiada modelowemu wzorcowi katolickiej rodziny. W popularnych przekazach ukazuje się dwie strony wewnątrzkościelnej dyskusji: „liberalną” (m.in. kard. Walter Kasper czy Reinhard Marx) i „konserwatywną” (m.in. kard. Georg Ludwig Müller, kard. Raymond Burke). Polskie medialne relacje dotyczące tych sporów zdominował przekaz publicystyczny, w którym zwłaszcza środowiska konserwatywne oskarżają zwolenników zmian w nauczaniu i prawodawstwie Kościoła katolickiego o zdradę ortodoksji, uleganie „ideologii” gender i jak najgorzej przedstawianym naciskom z zewnątrz. Tymczasem spór pomiędzy hierarchami i teologami katolickimi ma o wiele poważniejszy charakter. Istotnym elementem analizy tego sporu powinny być również kwestie językowe, które pokazują ideologiczne tło zaangażowania obu stron. Obie strony dyskusji używają tych samych pojęć małżeństwa i rodziny. Obie, broniąc swojej definicji tych pojęć oraz dopuszczalności lub niedopuszczalności reform w nauczaniu i prawodawstwie kościelnym, posługują się również zestawem występujących tradycyjnie w dyskursie katolickim. Dobór tych pojęć nie jest jednak przypadkowy. W dyskusji po obu stronach pojawiają się kategorie godności człowieka, miłości Boga, małżeństwa i rodziny jako istotnych elementów Bożego planu wobec ludzkości czy też ludzkiej słabości i Bożego miłosierdzia. Są to kategorie tradycyjne w dyskursie katolickim, jednakże inny rozkład akcentów sprawia, że są używane jako argumenty na rzecz przeciwnych postulatów. Wystąpienie ma na celu przebadanie tego, w jaki sposób w omawianym sporze są używane tradycyjne kategorie dyskursu katolickiego oraz w jakiej mierze na ich interpretacji ciąży ideologiczne obciążenia oraz z góry założone cele uczestników dyskusji. Chodzi również o pokazanie, że za sporem językowym ukrywają się nie tylko postulaty pewnych zmian w nauczaniu lub praktyce kościelnej lub żądania pozostania przy dotychczasowym nauczaniu i praktyce, lecz że spór ten jest oznaką o wiele poważniejszego, sięgającego fundamentalnych elementów doktrynalnych, pęknięcia wśród hierarchów i teologów katolickich na Zachodzie.

Jakub Sadowski

Ideologemy i mitologemy w języku oficjalnych wystąpień patriarchy Moskwy i Wszechrusi Cyryla

Wystąpienie poświęcone semiotycznej analizie oficjalnych wystąpień głowy Rosyjskiej Cerkwi Prawosławnej - patriarchy Cyryla - pod kątem pojawiających się w nim ideologemów i mitologemów, odnoszących się zarówno do światopoglądu chrześcijańskiego i rosyjskiej tradycji prawosławnej, jak i do typowych rosyjskich wyobrażeń ładu społecznego i państwowego. Wskazane i omówione zostaną elementy charakterystyczne dla rosyjskiego systemu kulturowego, ufundowanego na klasycznych koncepcjach historiozoficznych i przejawiające się na przestrzeni stuleci (powiązane z koncepcją Moskwy - III Rzymu oraz tzw. triadą Uwarowa), jak i elementy współczesne, odwołujące się do pojęć "cywilizacji rosyjskiej" i "rosyjskiego świata". Tłem porównawczym będą oficjalne wystąpienia Władimira Putina wygłaszane w sytuacjach analogicznych do wystąpień patriarchy i wykorzystujące podobne ideologemy i mitologemy.

Religious Studies and Religions of Asia – Research Perspectives (III)

chair: Małgorzata Sacha

Marcin Chludziński

Shugendō in Context of Other Japanese Religions - Future Research Perspectives

Shugendō is syncretic religion that originated during 7th century in Japan, consisting unique mix of native japanese and korean traditions, shintō, taoism, buddism and even elements of confucian philosophy. Shugendō has been commonly mistaken with branch of japanese buddism or extreme form of ascetic and mystic practices of shintō, when it should be rather considered as separate religious movement. It has been rediscovered in Japanese academic studies in 1950's, but American and British researchers joined about decade later. At the moment it could be considered one of the youngest field of studies in thema of japanese religions. Most of the articles and publications about shugendō are pretty much outdated – some of them comes from the 1960's, more recent ones – from late 1980's. Purpose of my speech will be presentation of contemporary knowledge about shugendō, future research perspectives, japanese and european expansion of this religion. I will also present few reasons why it has been mistaken as branch of buddism, and why it should be seen rather as separate japanese religion. I would like to reopen this young field of studies for new researchers, because group of specialist in this matter could be counted on one hand. Shugendō desperately needs sharing knowledge about this part of religious studies of East Asia.

Dawid Rogacz

The notion of Heaven (天, Tian) in Confucianism

The article analyses notion of Heaven (天, Tian) in the source books of Confucianism, from Confucius through Mencius and Xunzi up to Dong Zhongshu and Zhang Zai. Not only metaphysical characteristics of Heaven, but also relation between Heaven, human nature and moral conduct are the subject of consideration. I would like to begin with the critique of Hegel's belief that there are no connections between Tian and morality. I am going to prove that Tian is always perceived as a immanent basis for social morality, therefore the concept of Mandate of Heaven was used to legitimize political power. It is strictly connected with the fundamental concept of human nature, developed in Song times and transformed into reflection over so-called Principle, 理. Finally, I would like to show some interesting relations between naturalistic approaches to Tian and modern philosophy of history (mainly Wang Fuzhi's).

Religious Studies and Religions of Asia – Research Perspectives (IV)

chair: Małgorzata Sacha

Kamil Nowak

Znaczenie traktatów medytacyjnych Zhiyi dla metodologii badań nad buddyzmem chan

Tematem prezentacji jest metodologia badań nad buddyzmem chan (ch. chán 禪, j. zen). Zgodnie z tradycyjnym przekonaniem o niezależności szkoły chan od innych szkół buddyzmu chińskiego, tradycja chan zapoczątkowana została przez Bodhidharmę i rozwijała się w ramach nieprzerwanych linii bezpośredniego przekazu nauk Buddy. Przy uwzględnieniu szerszego kontekstu rozwoju tradycji chan wyraźne stają się jednak wpływy pochodzące z innych szkół buddyjskich. Jedną z nich jest szkoła tiantai (ch. tiāntái 天台). Główny przedstawiciel tiantai, żyjący w V wieku Zhiyi (ch. Zhìyì 智顛), będąc autorem pierwszych komplementarnych chińskich traktatów na temat medytacji, jak również jednym z najbardziej wpływowych buddyjskich uczonych, ukształtował w dużej mierze późniejszą tradycję medytacji w buddyzmie chińskim. Zhiyi zawarł w swoich traktatach treści, które antycypują techniki medytacyjne wykształcone w tradycji buddyzmu chan. Owe teksty Zhiyi, z uwagi na ich obszerność i szczegółowość, mogą zatem pomóc w zrozumieniu nieraz lakonicznych i niejasnych instrukcji medytacyjnych zawartych w literaturze chan. Myślą przewodnią prezentacji jest teza, iż instrukcje Zhiyi, jeśli nie były bezpośrednio studiowane przez danego nauczyciela chan, funkcjonowały wśród chińskich buddystów jako wiedza ukryta (ang. tacit knowledge) kształtująca wyjściowy sposób rozumienia medytacji. Autor w ramach prezentacji rozpatruje główne techniki medytacyjne chan, takie jak mozhao (ch. mòzhào 默照) i kanhua (ch. kānhuà 看話), a także motywy wspólne dla różnych technik (np. motyw powrotu) pod kątem analogicznych instrukcji znajdujących się w traktatach Zhiyi. Owa analiza zmierza do konkluzji, zgodnie z którą uwzględnienie tekstów autorstwa Zhiyi znacząco warunkuje rozumienie instrukcji medytacyjnych przynależących do tradycji chan.

Michał Spurgiasz

Migracja klasycznych przedstawień Yūrei w japońską kulturę współczesną

Celem proponowanego wystąpienia jest przybliżenie słuchaczom zagadnień związanych z współczesną recepcją klasycznych przedstawień yūrei (幽霊) - duchów. Słuchacze zostaną zapoznani z zagadnieniami: a) tradycyjnych wyobrażeń związanych z yūrei dotyczących czasu aktywności, miejsca, czy też wyglądu, b) kwaidan (怪談) jako zapis historii związanych z yūrei, c) japońskie midnight games jako forma współczesnego kwaidan d) zmian jakie zaszły w postrzeganiu yūrei (zwyczaże z nimi związane oraz sposób przedstawienia) od epoki Meiji do czasów współczesnych. W trakcie wystąpienia zostanie podjęta próba zarysowania sposobu w jaki wzorce klasyczne zostają przeniesione w teraźniejszość z szczególnym uwzględnieniem filmu, literatury oraz urban legends. Zagadnienia zostaną zilustrowane na przykładzie tekstów poszczególnych kwaidan oraz urban legends. W podsumowaniu zostanie przeanalizowany wpływ idei klasycznych na współczesne narracje kultury popularnej.